



Innowacja

Program bazowy
z elementami metody
integracji sensorycznej

pwn.pl

Zespół redagujący publikację
Małgorzata Trybuś
Elżbieta Kisielewicz
Maria Żółtak
Renata Dziwisz
Teresa Radomska

Autorki wybranych scenariuszy
Małgorzata Jaroszewicz
Małgorzata Kozłowicz-Głowiak
Małgorzata Omańska-Piszcz
Marta Derewecka
Bernadeta Piotrowska

ISBN 978-83-61492-07-8

Wydawca:
pwn.pl spółka z o.o.
ul. Grabiszyńska 281
53-234 Wrocław

pwn.pl

Biuro projektu:

Innowacyjne wsparcie szkół uwzględniające specjalne potrzeby edukacyjne uczniów



ul. Romana Maya 1, 61-371 Poznań
tel. +48 61 873 62 48
faks +48 61 873 62 49
e-mail: projekt@pwn-iws.pl
www.pwn-iws.pl

PUBLIKACJA BEZPŁATNA, WSPÓŁFINANSOWANA ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ
W RAMACH EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU SPOŁECZNEGO.

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych	7
Główne założenia metody integracji sensorycznej oraz propozycje zajęć z wykorzystaniem elementów tej metody.....	18
Scenariusz nr 1	20
Scenariusz nr 2	22
Scenariusz nr 3	24
Scenariusz nr 4	27
Scenariusz nr 5	30
Propozycje przykładowych ćwiczeń dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	33
Program bazowy.....	44
Literatura	54

Oddajemy w Państwa ręce publikację, która jest zbiorem materiałów wypracowanych w ramach projektu *Innowacyjne wsparcie szkół uwzględniające specjalne potrzeby edukacyjne uczniów* finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, z priorytetu III. Instytucją pośredniczącą jest Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Celem projektu jest wyposażenie nauczycieli klas integracyjnych z 40 szkół podstawowych z czterech województw w wiedzę i umiejętności z zakresu metody autorstwa Marii Montessori, kinezjologii edukacyjnej, stymulacji polisensorycznej i integracji sensorycznej, tak aby mogli oni na bazie nowo zdobytej wiedzy opracować innowację pedagogiczną dopasowaną do potrzeb i możliwości swoich uczniów. W ramach projektu nauczyciele pod opieką opiekunów poszczególnych kursów przygotowywali scenariusze zajęć uwzględniające innowacyjne treści poznane na kursach i według nich prowadzili zajęcia pozalekcyjne z dziećmi.

Projekt *Innowacyjne wsparcie szkół uwzględniające specjalne potrzeby edukacyjne uczniów* jest realizowany od grudnia 2009 do września 2012 roku i składa się z czterech etapów.

Pierwszym etapem było wyłonienie 100 nauczycieli podstawowych szkół integracyjnych pracujących w klasach I–III, którzy skorzystali ze szkolenia metodą blended-learning. Specjaliści z zakresu metod: Marii Montessori, kinezjologii edukacyjnej, stymulacji polisensorycznej i integracji sensorycznej przygotowali szkolenia warsztatowe oraz e-learningowe, dopasowane do potrzeb dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczącymi się w szkołach ogólnodostępnych. Najistotniejsze informacje z zakresu wybranej metody przygotowane dla potrzeb nauczycieli znajdziecie Państwo w części teoretycznej niniejszej publikacji.

Drugi etap realizacji projektu zakładał wdrażanie poznanej wiedzy do codziennej pracy z uczniami. W tym celu nauczyciele opracowali bazę scenariuszy zajęć, według których prowadzili zajęcia pozalekcyjne z dziećmi. Scenariusze były konsultowane z opiekunami poszczególnych kursów i modyfikowane w zależności od potrzeb. Uczestnicy kursów w sposób twórczy włączali elementy tych metod do pracy ze swoimi uczniami. Efektem tego są zamieszczone m.in. w tej publikacji, pomysły zaprezentowane w formie scenariuszy. Nauczyciele z 40 szkół zostali wyposażeni w niezbędne materiały i pomoce dydaktyczne wspomagające realizację scenariuszy, co przyczyniło się również do zwiększenia atrakcyjności proponowanych zajęć.

Trzeci etap polega na przygotowaniu innowacji pedagogicznej wzbogacającej proces kształcenia o elementy poznanych metod. Specjaliści z zakresu danych metod przygotowali główne założenia i cele innowacji, opracowując program bazowy, który następnie nauczyciele będą dostosowywać do potrzeb i możliwości swoich podopiecznych. Doświadczenie nabyte w trakcie realizacji zajęć pozalekcyjnych w ramach projektu ma pomóc nauczycielom w opracowaniu innowacji odpowiadającej potrzebom uczniów.

Czwarty, końcowy etap realizacji projektu przewiduje zarejestrowanie innowacji pedagogicznych oraz wypracowanie przez nauczycieli pomocy dydaktycznych przydatnych do realizacji innowacji w szkołach. Na każdym etapie realizacji projektu *Innowacyjne wsparcie szkół uwzględniające specjalne potrzeby edukacyjne uczniów*, nauczyciele – beneficjenci projektu mogą korzystać z wiedzy i doświadczenia opiekunów kursów.

W niniejszej publikacji znajdziecie Państwo zarówno główne założenia metody zaproponowanej nauczycielom w celu wspierania wszechstronnego rozwoju dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, jak również wypracowane i sprawdzone już w praktyce pomysły na innowacyjną pracę z dziećmi. Materiały, które zostały zamieszczone w publikacji, są efektem realizacji dwóch pierwszych etapów projektu.

Zachęcamy do zapoznania się z ciekawymi pomysłami nauczycieli na pracę z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, bo właśnie te dzieci potrzebują specyficznych metod nauczania. Mamy nadzieję, że czytelnik znajdzie tu dla siebie inspirację do lepszej, efektywniejszej pracy z każdym uczniem.

Małgorzata Trybuś

PRACA Z UCZNIEM O SPECJALNYCH POTRZEBACH EDUKACYJNYCH

Projekt *Innowacyjne wsparcie szkół uwzględniające specjalne potrzeby edukacyjne uczniów* jest przede wszystkim adresowany do uczniów, którzy potrzebują wsparcia i innych metod nauczania dopasowanych do ich potrzeb i możliwości. Ostatnie zmiany w prawie oświatowym szczególnie koncentrują się na indywidualnym wspomaganie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ogólnodostępnych. Dlatego ten dział zostanie poświęcony charakterystyce tych uczniów.

Pojęcie specjalnych potrzeb edukacyjnych według M. Bogdanowicz

Specjalne potrzeby edukacyjne odnoszą się do tej grupy uczniów, którzy nie mogą podołać wymaganiom powszechnie obowiązującego programu edukacyjnego. Mają oni bowiem znacznie większe trudności w uczeniu się niż ich rówieśnicy. Są w stanie kontynuować naukę, ale potrzebują pomocy pedagogicznej w formie specjalnego programu nauczania i wychowania, specjalnych metod, dostosowanych do ich potrzeb, możliwości i ograniczeń. Powinni być nauczani przez specjalistyczną kadrę pedagogiczną, w odpowiednich warunkach przy uwzględnieniu odmiennych rozwiązań organizacyjnych.

Badania M. Bogdanowicz z 1999 roku pokazały, że aż 20% populacji uczniów to dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Są to dzieci, które w warunkach szkoły masowej nie odnoszą sukcesów, a brak sukcesów w początkowych latach nauki powoduje, że tworzą one indywidualne sposoby radzenia sobie z negatywnym obrazem siebie.

Te indywidualne strategie często przybierają postać mechanizmów obronnych, takich jak **wycofanie**, **zachowania agresywne**, **kłamstwa**, **ucieczki w choroby** itp. Takie nieadekwatne zachowania emocjonalne ucznia mogą nasilić ilość kierowanych do niego negatywnych informacji zwrotnych, które wyzwalają jeszcze więcej zachowań społecznie nieakceptowanych.

Klasyfikacje wyróżniające zaburzenia dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Pojęcie specjalnych potrzeb dotyczy osób z odchyleniami od normy. Odchylenia mogą odnosić się do właściwości: **biologicznych**, **psychologicznych**, **społecznych**. Mogą mieć charakter **ilościowy** i **jakościowy**, przez co wywierają mniejszy lub większy wpływ na przebieg rozwoju i wychowania człowieka.

Odchylenia **ujemne** powodują ograniczenia rozwoju fizycznego i psychicznego, utrudniają naukę i adaptację zawodową, zakłócają społeczne funkcjonowanie człowieka, czyniąc go osobą niepełnosprawną. Odchylenia **dodatnie** to szczególne uzdolnienia i talenty.

Klasyfikacje wyróżniające zaburzenia dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Makrozaburzenia rozwojowe	Mikrozaburzenia rozwojowe
<ul style="list-style-type: none"> • upośledzenie umysłowe, • wady wzroku /niewidomi, niedowidzący, słabo widzący/, • wady słuchu /głusi, niedosłyszający, słabo słyszający, • kalectwa i dysfunkcje w układzie ruchu, • afazja /osoby słyszące, niemówiące, • niedostosowanie społeczne, • choroby psychiczne. 	<ul style="list-style-type: none"> • dysharmonie i dysfunkcje intelektualne, • zaburzenia percepcji, • opóźniony i zaburzony rozwój mowy, • niedojrzałość społeczno-emocjonalna, • zakłócona dynamika procesów nerwowych: nadpobudliwość, zahamowanie, • specyficzne trudności w uczeniu się: dysleksja, dysortografia, dysgrafia, dyskalkulia.

Klasyfikacje wyróżniające zaburzenia dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (wg J. Jastrzęb, 1995)

Przyjmując jako kryterium rodzaj niepełnosprawności, wyróżnia się:

- osoby z uszkodzeniami sensorycznymi,
- osoby z niesprawnością motoryczną (osoby z uszkodzeniem narządu ruchu oraz osoby z przewlekłymi chorobami narządów),
- osoby z niepełnosprawnością psychiczną (osoby umysłowo upośledzone z niepełnosprawnością intelektualną, osoby psychicznie chore z zaburzeniami osobowości i zachowania oraz osoby cierpiące na epilepsję),
- osoby z niepełnosprawnością złożoną,
- osoby z zaburzeniami emocjonalnymi,
- osoby z zaburzeniami komunikacji językowej,
- osoby z autyzmem dziecięcym i pokrewnymi schorzeniami,
- osoby ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się,
- osoby z niepełnosprawnością społeczną,
- osoby z przewlekłymi schorzeniami somatycznymi.

Grupa dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest bardzo zróżnicowana. Znajdują się w niej uczniowie wybitnie zdolni, jak również upośledzeni umysłowo, dzieci przewlekłe chore i kalekie, dzieci z poważnymi deficytami rozwojowymi, chore psychicznie, ale także ze specyficznymi trudnościami w nauce, takimi jak dysleksja czy dysgrafia.

Jednak nie każdy rodzaj niepełnosprawności klasyfikuje dziecko do klasy integracyjnej.

Stąd ogromne wyzwanie dla nauczycieli klas integracyjnych i konieczność ciągłego poszerzania wiedzy i warsztatu pracy.

Skierowanie dziecka niepełnosprawnego do klasy integracyjnej, zgodnie z obowiązującym prawem, musi być poprzedzone orzeczeniem poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Każde orzeczenie musi zawierać:

- określenie poziomu rozwoju intelektualnego
- opis specyficznych trudności
- wskazanie mocnych stron dziecka
- wskazania dotyczące dalszej pracy.

W myśl prawa oświatowego o niepełnosprawności uznawanej w kształceniu decyduje orzeczenie poradni psychologiczno-pedagogicznej, a nie opinia tej poradni czy zaświadczenie lekarskie.

Dla nauczyciela najistotniejsza jest rzetelna informacja:

- w jakich zadaniach uczeń sobie radzi najlepiej
- w jakich zadaniach nie daje sobie rady
- na jakim poziomie trudności wykonanie określonego typu zadania przekracza możliwości ucznia.

Poradnia psychologiczno-pedagogiczna jest zobowiązana do wydania takich zaleceń, które są możliwe do realizacji w danej szkole, w której uczy się dziecko.

Pojęcia najczęściej spotykane w orzeczeniach i opiniach Poradni Psychologicznej i ich przełożenie na szkolne możliwości uczniów

• Obniżony poziom umysłowy

W skali WECHSLERA może to oznaczać inteligencję niższą niż przeciętna (IQ pomiędzy 70–85) albo upośledzenie umysłowe w różnym stopniu (upośledzenie umysłowe jest diagnozowane, kiedy w skali Wechslera wskaźnik jest niższy niż 70 IQ).

Dzieci o obniżonym poziomie umysłowym otrzymują orzeczenie kwalifikujące do kształcenia specjalnego. Kształcenie specjalne zgodnie z obowiązującym prawem oświatowym realizowane może być w placówce kształcenia specjalnego, klasie (szkole) integracyjnej bądź w klasie ogólnodostępnej szkoły masowej. Uczniowie mogą również przebywać w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych. Wybór odpowiedniej formy kształcenia zależy od rodziców bądź prawnych opiekunów dziecka.

W DSM-IV upośledzenie lekkie (55–69 IQ) diagnozuje się, gdy występują ogólnie niższy poziom funkcjonowania intelektualnego oraz znaczne ograniczenia przynajmniej w dwóch poniższych obszarach:

- komunikacji,
- samodzielności,
- życia domowego,
- społeczno-międzyludzkich umiejętności,
- pracy, czasu wolnego, zdrowia i bezpieczeństwa.

Upośledzenia umysłowego nie diagnozuje się po 18. roku życia, nawet jeżeli po tym czasie wystąpią powyższe zaburzenia.

- **Dzieci z diagnozą inteligencji niższej niż przeciętna**

Od grupy dzieci upośledzonych umysłowo odróżnia się dzieci diagnozowane przez psychologów jako dzieci z **inteligencją niższą niż przeciętna**. W skali Wechslera są to osoby z inteligencją pomiędzy 70–84 IQ – tzw. jedno odchylenie standardowe.

Są to w większości dzieci o:

- harmonijnym rozwoju, ale globalnie obniżonych wszystkich funkcjach poznawczych,
- nieharmonijnym rozwoju, parcjalnych deficytach rozwojowych.

Określenie „**harmonijnym rozwoju, ale globalnie obniżonych wszystkich funkcjach poznawczych**” oznacza, że dziecko funkcjonuje na podobnym poziomie w różnych zadaniach, które angażują rozmaite sfery działalności umysłowej (np. pamięć wzrokową, słuchową, tempo uczenia się, wiedzę o świecie, rozumowanie i wyciąganie wniosków itp.), ale rozwój wszystkich wymienionych funkcji jest globalnie opóźniony.

Dziecko o „nieharmonijnym rozwoju intelektualnym” będzie uzyskiwać krańcowo różne wyniki w zależności od typu postawionej przed nim zadania.

Dziecko z deficytami parcjalnymi, czyli wybiórczymi zahamowaniami rozwoju w jednej lub w kilku sferach, może w jednej dziedzinie przejawiać duże zdolności, a w innej funkcjonować podobnie jako dziecko upośledzone umysłowo, dzieci mające określone – wybiórcze trudności w nauce, np. w zapamiętywaniu, czytaniu, pisaniu, liczeniu długo mogą być postrzegane przez nauczycieli jako leniwe, powolne, niestaranne, bez motywacji do nauki, skoncentrowane na pozaszkolnej aktywności.

Dobra diagnoza, jakie konkretnie funkcje są obniżone, a jakie w normie rozwojowej, pozwala na uniknięcie nieadekwatnych metod pracy z takim dzieckiem.

- **Dysleksja rozwojowa**

Jest diagnozowana, kiedy występują zaburzenia w obrębie analizatorów percepcji, ale nie ma wad wzroku, słuchu lub innych uszkodzeń centralnego i obwodowego układu nerwowego.

Dysleksję rozwojową diagnozuje się, kiedy występują mikrozaburzenia analizatorów percepcji przy prawidłowej motywacji dziecka do nauki oraz rozwoju intelektualnym w normie.

Pod pojęciem dysleksji rozwojowej mieszczą się takie pojęcia jak:

- dysortografia – trudność w nauce czytania i pisania, trudność w pisaniu zgodnym z zasadami ortografii
- dysgrafia – trudność w zachowaniu poprawności graficznej pisma
- dyskalkulia – trudność w opanowaniu operacji liczbowych, rozwiązywaniu zadań rachunkowych.

• **Zaburzenia lateralizacji**

Lateralizacja jest to dominacja jednej strony ciała, którą określa się poprzez dominację

- oka
- ucha
- ręki
- nogi.

Skrzyżowana lateralizacja jest diagnozowana w przypadku dominacji prawej i lewostronnej poszczególnych narządów np.: dominacji prawego oka, ucha i lewej ręki i nogi lub innych kombinacji dominacji prawej i lewej strony.

Uczniowie z wadami wzroku, słuchu i narządu ruchu

• **Uczniowie niewidomi i słabo widzący**

Wśród dzieci z uszkodzonym wzrokiem ze względu na stopień ostrości widzenia wyróżnia się trzy podstawowe grupy:

- dzieci całkowicie niewidome
- dzieci z resztkami wzroku
- dzieci słabo widzące.

Stopień ostrości wzroku w znacznym stopniu wpływa na funkcjonowanie tych dzieci w różnych sferach, w tym także w zakresie wszelkich aktywności edukacyjnych. Poza ostrością wzroku na funkcjonowanie wzrokowe (tj. umiejętność wykonywania czynności z wykorzystaniem wzroku) ucznia może mieć wpływ wiele czynników:

- pole widzenia, motoryka gałek ocznych, percepcja barw, widzenie oboczne,
- dyspozycje indywidualne,
- stan zdrowia, kondycja psychofizyczna (motywacja, koncentracja uwagi, dodatkowe zaburzenia),
- środowisko fizyczne (m.in. oświetlenie, wielkość, barwa, kształt oglądanych obiektów, kontrast i przestrzeń),

- środowisko społeczne (np. akceptacja, stworzenie warunków stymulujących rozwój dziecka).

Na podstawie wyników kompleksowej diagnozy nauczyciel powinien wiedzieć:

- na ile dziecko widzi i w jakich warunkach,
- co należy zrobić, aby poprawić warunki funkcjonowania wzrokowego (np. zastosowanie pomocy optycznych lub dodatkowych ćwiczeń usprawniających widzenie),
- czy i jakie prowadzić zajęcia usprawniające funkcjonowanie pozostałych zmysłów.

- **Uczniowie niesłyszący i słabo słyszący**

Wśród dzieci z uszkodzonym słuchem wyróżnia się trzy podstawowe grupy:

- dzieci całkowicie niesłyszące,
- dzieci z resztkami słuchu,
- dzieci słabo słyszące,

Czynnikami, które w istotny sposób wpływają na funkcjonowanie ucznia z uszkodzonym słuchem, są:

- rodzaj uszkodzenia,
- czas, w którym nastąpiło uszkodzenie słuchu,
- stopień uszkodzenia słuchu,
- moment wyposażenia dziecka w aparaty słuchowe lub wszczepienia implantu ślimakowego,
- środowisko rodzinne (słyszący czy niesłyszący rodzice),
- skuteczność oraz intensywność oddziaływań terapeutycznych.

Decyzja o wyborze sposobu komunikowania się:

- z użyciem języka dźwiękowego,
- sposób gestowo-mimiczny,

powinna być podjęta przez rodziców, którzy muszą także poznać system językowy, jakim posługuje się ich dziecko.

- **Uczniowie z wadami narządu ruchu**

Trudności edukacyjne ucznia z niepełnosprawnością ruchową zależą od:

- rodzaju uszkodzenia (dotyczy ośrodkowego lub obwodowego układu nerwowego),
- okresu, w którym doszło do niepełnosprawności (niepełnosprawność wrodzona lub nabyta),
- stopnia niepełnosprawności (lekka, umiarkowana czy znaczna).

W szczególnie trudnej sytuacji są uczniowie z mózgowym porażeniem dziecięcym, u których niepełnosprawność spowodowana jest uszkodzeniem mózgu we wczesnym okresie życia.

Powoduje to, że niepełnosprawność ruchowa nie dotyczy u nich tylko sfery ruchowej, ale również funkcjonowania pozostałych analizatorów i możliwości integracji wrażeń z nich doptywających.

Ucniowie z niepełnosprawnością ruchową mogą mieć dodatkowo problemy z:

- **przyjęciem prawidłowej pozycji siedzącej**, zwłaszcza przez dłuższy czas (powoduje to szybkie męczenie się, utrudnia koncentrację uwagi w trakcie zajęć, prowadzenie obserwacji),
- **wodzeniem wzrokiem** (trudności z czytaniem, kontrolowaniem wykonywanych czynności, prowadzeniem obserwacji),
- **występowaniem synkinezji**, czyli dodatkowych ruchów, zbędnych z punktu widzenia celu i efektu wykonywanej czynności (powoduje niepotrzebne zużycie energii i znacznie wydłuża czas wykonywania czynności),
- **zaburzeniami motorycznymi mowy** (trudności z gramatyczną budową zdań zarówno w wypowiedziach ustnych, jak i pisemnych; w ciężkich zaburzeniach dziecko może zupełnie nie mówić).

AUTYZM I ADHD

Ucniowie ze spektrum zaburzeń autystycznych, w tym z autyzmem, są bardzo różnorodną grupą zarówno pod względem funkcjonowania społecznego, jak i intelektualnego.

Cechy wspólne to:

- poważne i rozległe deficyty w zachowaniach społecznych,
- opóźnienia i deficyty w nauce mowy i języka,
- ograniczone, sztywne, powtarzające się zachowania i zainteresowania.

U osób z autyzmem obserwuje się również:

- zachowania autostymulacyjne,
- zachowania agresywne, autoagresywne i destrukcyjne,
- padaczkę,
- obniżony potencjał intelektualny.

• Uczniowie z ADHD

Ucniowie z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej ADHD (ang. *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*) to grupa dzieci, które charakteryzują się problemami w zakresie zachowania przystosowawczego.

Dzieci z ADHD, pomimo prawidłowego rozwoju umysłowego, wykazują duże trudności w nauce, ponieważ mają kłopoty:

- z koncentracją uwagi i jej podzielnością,
- z nadmierną pobudliwością i aktywnością ruchową.

Charakterystyka dziecka z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i umiarkowanym

Wszyscy nauczyciele klas integracyjnych, którzy mają w swojej klasie dzieci z upośledzeniem umysłowym, są zobowiązani do realizacji dwóch podstaw programowych, dlatego w tym miejscu poświęcimy dość dużo uwagi opisaniu funkcjonowania dzieci z niepełnosprawnością intelektualną.

Ludzie różnią się między sobą pod wieloma względami, różne mają predyspozycje ułatwiające i utrudniające życiową samorealizację, rozmaite są też ich rzeczywiste i potencjalne zdolności rozwoju poprzez edukację jako wartość życiową dającą realną szansę, aby godnie zaistnieć w społeczeństwie.

Przyczyny odmienności rozwojowych oraz mniejszej sprawności ludzi są na świecie zróżnicowane z powodu różnych warunków, np.:

- ekologicznych,
- cywilizacyjnych,
- społeczno-ekonomicznych.

Pedagogika specjalna stanowi tę dziedzinę praktyki społeczno-wychowawczej, której zadaniem jest rozpoznanie sytuacji psychologicznej i społecznej osób z różnymi odchyleniami od normy. Jej celem jest wyrównywanie szans życiowych bez względu na jednostkowe biologiczne zaburzenie i ograniczenie oraz społeczne utrudnienie.

Pedagogika specjalna jest nauką szczególną pedagogiki, jej przedmiotem jest opieka, terapia, kształcenie i wychowanie osób z odchyleniami od normy, najczęściej jednostek mniej sprawnych i niepełnosprawnych, bez względu na rodzaj, stopień i złożoność objawów oraz przyczyn i skutków zaistniałych anomalii, zaburzeń, trudności lub ograniczeń.

W. Dykcik

Pojęcie niepełnosprawności obejmuje różne ograniczenia funkcjonalne osób w każdym społeczeństwie, wynikające z uszkodzenia zdolności wykonywania jakiejś czynności w sposób uważany za normalny – typowy dla całego społeczeństwa.

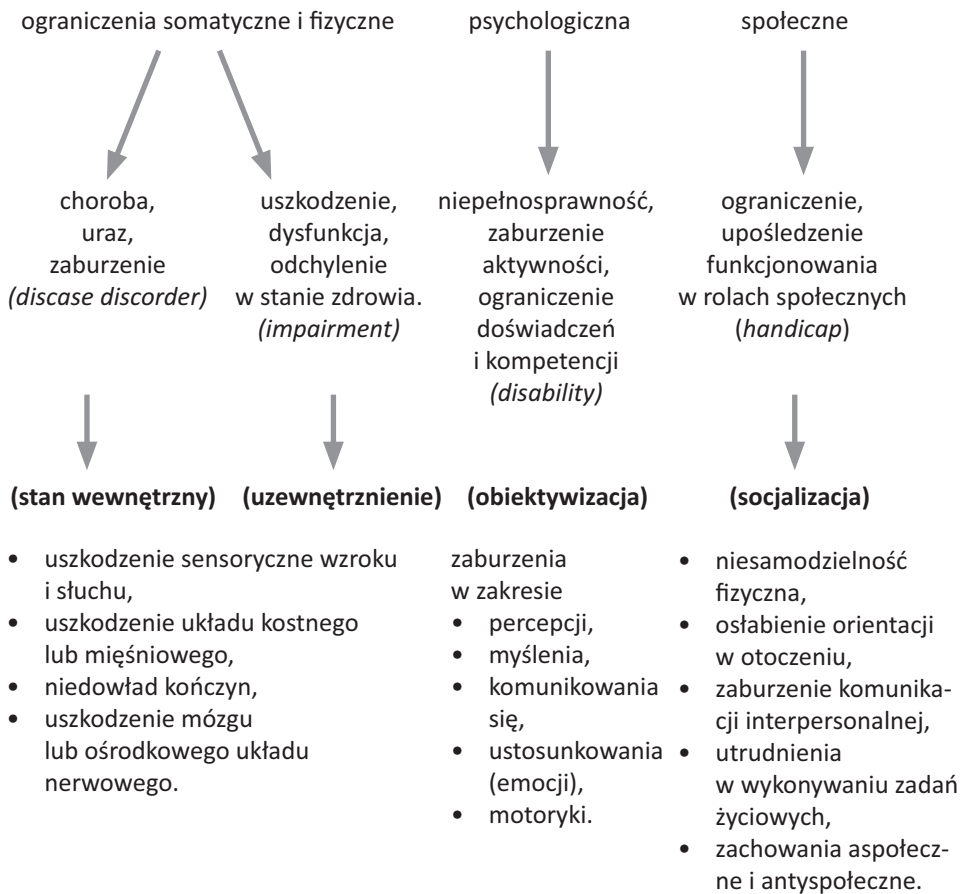
Można wyróżnić trzy wymiary odchyleń od normy:

- organiczny,
- psychologiczny,
- społeczny.

W efekcie powoduje to postrzeganie niepełnosprawności jako uszkodzenia, dysfunkcji i upośledzenia.

Mechanizmy przyczynowo-skutkowe niepełnosprawności

KRYTERIA FUNKCJONOWANIA I BARIERY



Z definicji celów pedagogiki specjalnej wynika jej podstawowe zadanie:

Rehabilitacja jest to łączone i skoordynowane oddziaływanie lecznicze, psychologiczne, pedagogiczne, społeczno-zawodowe zmierzające do rozwinięcia lub przywrócenia osobie trwale poszkodowanej na zdrowiu zdolności, sprawności i możliwości samodzielnego życia w społeczeństwie.

Rehabilitacja jest procesem, który łączy oddziaływania o różnym charakterze i zakresie, aby przywrócenie utraconych sprawności było jak najpełniejsze, możliwie wczesne i trwałe (W. Dega, A. Hulek).

Charakterystyka osób upośledzonych w stopniu lekkim

R. Heber stwierdza:

Przez niedorozwój umysłowy rozumie się niższą od przeciętnej ogólną sprawność intelektualną, która powstała w okresie rozwojowym i jest związana z jednym lub więcej zaburzeniami w zakresie dojrzewania, uczenia się i społecznego przystosowania.

Przy stawianiu diagnozy upośledzenia umysłowego bierze się pod uwagę dwa odchylenia standardowe od normy.

Dzieci upośledzono umysłowo różnią się pod względem możliwości w zakresie rozwoju procesów poznawczych, percepcyjnych i emocjonalnych. Ograniczenia w myśleniu abstrakcyjnym, obniżenie ciekawości, zdolności koncentracji uwagi na jednym przedmiocie przez dłuższy czas utrudniają osiągnięcie sukcesów.

W trakcie uczenia się dzieci upośledzone umysłowo potrzebują więcej powtórzeń z urozmaiconym materiałem poglądowym. Wskazana jest częsta zachęta, pochwała oraz odpowiednie rozłożenie w czasie materiału nauczania.

J. Kostrzewski charakteryzując osoby upośledzone umysłowo w stopniu lekkim, podkreśla ich niedorozwój uczuć wyższych, mniejszą wrażliwość i powinność moralną. Częściej także daje się zaobserwować w ich reakcjach niestałość emocjonalną, impulsywność, agresywność, niepokój, niedomogi w zakresie samokontroli. Praca pedagoga z tymi dziećmi polega głównie na szukaniu dróg i strategii stymulowania ich rozwoju i umiejętności korzystania z pomocy rehabilitacyjnej i kształcenia.

Charakterystyka osób upośledzonych w stopniu umiarkowanym

Osoby z umiarkowanym upośledzeniem umysłowym bardzo różnią się między sobą, co spowodowane jest nie tylko naturalnymi różnicami indywidualnymi zachodzącymi między ludźmi, ale także specyficznymi postaciami klinicznymi upośledzenia umysłowego. Są to osoby o trzech standardowych odchyleniach od normy. Dzieci upośledzone często nie mają motywacji do nauki. Może to wynikać z porażek i frustracji, jakich doświadczyły podczas dotychczasowej nauki. Można zaobserwować u nich napady złości, trudne do powstrzymania rytualne, stereotypowe manieryzmy czy brak właściwej koncentracji. Należy jednak podkreślić, że większość tych dzieci jest wrażliwa i nieagresywna. Trzeba powiedzieć w ich obronie, że u źródeł wybuchów może leżeć niemożność zrozumienia, o co chodzi. Zachowania tego typu stanowią ich sposób przekazania informacji. Zakres zainteresowań tych osób jest ograniczony, dodatkowo zawężone są również oczekiwania społeczne, co powoduje dalsze ograniczenie ich życia i rozwoju.

Podstawowe cechy osób upośledzonych umysłowo w różnym stopniu ze wskazaniem na możliwości ich rozwoju

Stopień upośledzenia umysłowego	Możliwy do osiągnięcia poziom rozwoju intelektualnego	Możliwy do osiągnięcia poziom dojrzałości społecznej	Funkcjonowanie myślenia wg faz rozwoju myślenia Piageta	Ogólne możliwości rozwojowe w zakresie wychowania i nauczania
upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim, II 52–67 wg skali Psyche Cattel i Stanford-Bineta lub 55–69 wg skali Wechslera i Snijders-Oomen	poziom 12-letniego dziecka o rozwoju prawidłowym	poziom 17-letniej młodzieży o rozwoju prawidłowym	faza kształtowania się operacji konkretnych (stadium operacji konkretnych) wiek 7–12 lat (operacje konkretne polegają na organizowaniu danych wyłącznie na realnych przedmiotach).	Większość osób lekko upośledzonych umysłowo przy zastosowaniu specjalnego wychowania i szkolenia może osiągnąć samodzielność, a nawet zdolność samodzielnego utrzymywania się w wieku dojrzałym.
upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym II 36–51 lub 40–54 (wg skali jw.)	poziom 7–8 letniego dziecka o rozwoju prawidłowym	poziom 10-letniego dziecka o rozwoju prawidłowym	faza kształtowania się operacji konkretnych (stadium przedoperacyjne) wiek 2–7 lat	Umiarkowanie upośledzeni osiągają czasami dobre wyniki w różnych dziedzinach sprawności; wnoszą pewne korzyści ze szkolenia zawodowego w zakresie prostych prac; pracują dobrze w warunkach chronionych; jednostki te radzą sobie w wielu życiowych sytuacjach, takich jak: ubieranie się, rozbieranie, ścielenie łóżek, przygotowywanie posiłku, pranie, samodzielne mycie się, robienie drobnych zakupów, posługiwanie się telefonem, poruszanie się w otoczeniu; w wyniku nauczania w szkole w życiu w większości są w stanie opanować czytanie i pisanie prostych wyrazów i zdań, są w stanie troszczyć się o swój wygląd, opanować przyjęte powszechnie formy postępowania w różnych sytuacjach; jako osoby dorosłe wymagają stałej albo częściowej pomocy w całym życiu.

GŁÓWNE ZAŁOŻENIA INTEGRACJI SENSORYCZNEJ ORAZ PROPOZYCJE ZAJĘĆ Z WYKORZYSTANIEM ELEMENTÓW TEJ METODY

Metoda integracji sensorycznej ma na celu przywrócenie harmonii w rozwoju dziecka z zaburzeniami sensorycznymi dzięki wykorzystaniu wiedzy z zakresu neurologii. Ta metoda jako jedyna z metod w projekcie odnosi się do grupy dzieci z konkretnymi zaburzeniami poszczególnych zmysłów. Prawidłowa diagnoza obszaru i rodzaju zaburzeń pozwala poprzez proste ćwiczenia przywrócić harmonię w rozwoju ucznia.

Dzieci cierpiące na nadwrażliwość, podwrażliwość lub biały szum w obrębie jakiegoś zmysłu próbują za wszelką cenę najpierw przystosować się do nietypowego odbioru rzeczywistości, a dopiero później angażują się w aktywność wymagającą wykorzystania bardziej złożonych struktur poznawczych. Ta metoda ma im pomóc w przywróceniu równowagi w obszarze postrzegania zmysłowego, aby mogły przenieść swoją uwagę z percepcji zmysłowej na procesy myślowe.

Metoda integracji sensorycznej (SI) jest nowoczesną i bardzo skuteczną formą diagnozy i terapii dzieci. Integracja Sensoryczna opiera się na neurofizjologicznych podstawach klinicznej obserwacji i standaryzowanych testach.

Integracja sensoryczna (definicja wg. A.J. Ayres) to proces, dzięki któremu mózg, otrzymując informacje ze wszystkich zmysłów, dane te segreguje, rozpoznaje, interpretuje, integruje ze sobą i wcześniejszymi doświadczeniami oraz odpowiada adekwatną reakcją.

Inaczej mówiąc, integracja sensoryczna jest taką organizacją wrażeń, by mogły być użyte w celowym działaniu.

Codziennie tysiące wrażeń dociera do naszego ciała przez zmysły. Mózg musi sortować te informacje, przekształcać i wysyłać je do ich „stacji” przeznaczenia lub integrować je z innymi odpowiednimi wrazeniami, tak by ostateczny rezultat tej aktywności był użyteczny, właściwy. Integracja sensoryczna jest organizacją informacji odbieranych przez nasze ciało zmierzającą do celowego wykorzystania.

Większość z nas nie jest świadoma ani nie analizuje tego, jak funkcjonują nasze układy zmysłowe, jak koordynują, przetwarzają i integrują docierające do naszego ciała informacje. Każdy z nas ma różny poziom integracji sensorycznej.

Integracja zależy od kondycji zdrowotnej narządów zmysłowych.

Od urodzenia dziecko rozwija stopniowo zdolność do organizacji wrażeń, a tym samym do adekwatnej reakcji. Niektóre dzieci charakteryzują się sub-

telnymi neurologicznymi zaburzeniami, których rezultatem jest nieprawidłowa organizacja układu nerwowego i miejsc odbierania bodźców zmysłowych niezbędnych do prawidłowego ich zintegrowania i powstania tzw. sensorycznych informacji.

Nie dotyczy to jednak dzieci, u których stwierdzono złe działanie narządów zmysłu spowodowane organicznymi zaburzeniami, uszkodzeniami. Adekwatna integracja jest podstawą normalnego uczenia się, ma wpływ na prawidłowy rozwój ruchowy, emocjonalny i poznawczy. Proces rozwoju integracji dokonuje się na kilku poziomach. Wczesnorozwojowa stymulacja dziecka zapobiega powstawaniu w przyszłości wielu zaburzeń.

Scenariusz nr 1

Temat: Wesołe zabawy – wzmacnianie układu proprioceptywnego i dotykowego.

Grupa:

siedmiu uczniów z klasy integracyjnej, w tym 3 dzieci z orzeczeniami:

- Patryk – autyzm,
- Krzysztof – upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym,
- Hubert – zespół wad wrodzonych (niski wzrost, krótkie ręce, brak kciuków i inne).

Cele:

- poprawa działania systemu dotykowego i proprioceptywnego,
- współdziałanie z innymi.

Metoda pracy:

elementy metody integracji sensorycznej.

Czas trwania zajęć:

90 min.

Pomoce dydaktyczne:

woreczki, deskorolki, szarfy, krążki z wypustkami, gumowe piłeczki, plastikowe klocki, materace, koc lub poduszka, duże klocki z gąbki, „suchy basen”.

Przebieg zajęć

- „Woreczek parzy”
Dzieci ustawione są w kole. Podają sobie z ręki do ręki woreczek. Na hasło „woreczek parzy” dziecko trzymając woreczek musi go wyrzucić.
- „Jazda na deskorolce”
Dziecko leży na brzuchu i odpycha się rękami, zbiera porozrzucone po sali woreczki.
- „Berek rzucany”
Dzieci biegają po sali, a berek rzuca woreczkiem w uciekających. Dziecko trafione staje się berkiem.
- „Zbieranie woreczków”
Na podłodze leżą porozrzucone woreczki, dzieci zbierają je stopami i wrzucają do pojemnika.

Celowanie do pojemnika woreczkami, gumowymi piłeczkami, plastikowymi klockami.

- „Spacer oso”.
Dzieci chodzą po wyznaczonym torze gołymi stopami, po różnych fakturach – po kółkach z różnymi wypustkami, gładkiej podłodze, po dywaniku, materacu.
- Turlanie się po materacach.
- Zjazdy po ślizgawce do „suchego basenu”.
- Zabawy w „suchym basenie”.
 - ściskanie dłońmi piłeczek (raz lewą raz prawa, na polecenie nauczyciela).
 - zasypywanie kolegi piłeczkami.
 - wrzucanie piłeczek za koszulkę.
 - masowanie piłeczkami pleców kolegi.
- Przekładanie szarf z góry do dołu i na odwrót.
- Przekładanie nóg przez szarfę utrzymaną dwiema rękami (do przodu i do tyłu).
- „Siłowanie” (zabawy w parach).
 - Dzieci siedzą na przeciwko sobie, ręce podparte, przepychają się stopami,
 - dzieci siedzą tyłem do siebie, przepychają się plecami,
 - jedno dziecko leży na plecach, a drugie próbuje je przesunąć w różne strony.
- „Pociąg”
Dzieci układają duże klocki, jeden za drugim, a później na czworakach przechodzą po wierzchu „pociągu”.
- „Wesoły masaż”
Dzieci dobierają się parami. Jedno siedzi tyłem, a drugie na jego plecach robi masaż. Prowadzący mówi rymowanek, a dziecko wykonuje masaż wg instrukcji:
 - pisze pani na maszynie A, B, C, przecinek (dziecko palcami udaje że pisze na maszynie; kiedy słyszy litery, pisze ich kształt; na słowo „przecinek” robi kreseczkę),
 - idą słońce – uderzanie otwartymi dłońmi,
 - idą konie – uderzanie piąstkami,
 - idzie pani na szpileczkach (pukanie czubkami dwóch palców),
 - biegnie pani na szpileczkach (pukanie czubkami dwóch palców, ale szybciej),
 - pada deszcz (delikatne dotykanie wszystkimi palcami),
 - tu kałuża, tu kałuża tam kałuża (rysowanie kałuż),
 - pada deszcz (delikatne dotykanie wszystkimi palcami).

Zakończenie – podziękowanie za pracę i pożegnanie.

Opracowała: mgr Małgorzata Jaroszewicz

Scenariusz nr 2

Temat: Usprawnianie sprawności manualnych i koordynacji wzrokowo-słuchowo-ruchowej.

Grupa: kl. II, gr. II – 11 dzieci w tym chłopiec z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym.

Cele:

- reagowanie na polecenia słowne,
- doskonalenie znajomości schematu ciała,
- rozwijanie sprawności manualnych.

Metoda pracy:

elementy metody integracji sensorycznej.

Czas trwania zajęć:

2 x 45 min.

Pomoce dydaktyczne:

CD z muzyką, ilustracje przedstawiające ludzi w różnym wieku, kartki A4, pastele, lustra.

Przebieg zajęć:

1. Powitanie grupy zabawą: „Wszyscy są, witam was zaczynamy już czas...”.
2. Zabawa integrująca „Ludzie do ludzi”. Dzieci poruszają się w rytm muzyki. Gdy muzyka milknie, wykonują polecenia w parach:
 - ramię do ramienia,
 - prawa dłoń do prawej dłoni,
 - plecy do pleców,
 - lewe kolano do lewego kolana,
 - prawe ucho do prawego ucha,
 - prawy policzek do prawego policzka,
 - głowa do głowy.
3. „Jak przyjemnie maszerować” – przy dźwiękach piosenki dzieci energicznie maszerują, potem szybko podskakują w ruchach naprzemiennych.
4. Turlanie – dzieci dobierają się w pary, jedno dziecko kładzie się na dywanie, a drugie je turla, potem następuje zmiana.

5. Naśladowanie przemieszczania się zwierząt, np. żaby, niedźwiedzia, psa, kota itp.
6. „Dziwne zagadki” – prawda czy fałsz? Reakcja dzieci na zdania prawdziwe lub fałszywe: człowiek ma dwoje uszu, ma dwie lewe ręce, górną i dolną część tułowia itd.
7. „Kto to taki” – dzieci losują ilustracje przedstawiające ludzi w różnym wieku. Gestem, mimiką, ruchem mają je tak przedstawić, aby pozostałe osoby mogły je rozpoznać (niemowlę, chłopiec na rowerze, dziewczynka z piłką, staruszek z laską itd.).
8. „Ptaszki skaczą” dzieci skaczą obunóż w miejscu i po całej sali. Dla odpoczynku „ptaszki” przysiadają i zbierają ziarenka (pukanie zgiętym palcem wskazującym w podłogę).
9. „To ja” – obserwowanie swojej twarzy w lusterku, zwrócenie uwagi na kolor oczu, włosów itd. Wykonywanie poleceń typu: wskaż prawe oko, lewe ucho itd.
10. Plastyczna działalność dzieci – rysowanie suchą pastelą swojej postaci na dużych arkuszach.
11. Zajęcia ze swoją pracą plastyczną – zaznacz lewą nogę, zaznacz prawe ucho, zaznacz lewe oko itd.
12. Zakończenie – podziękowanie za pracę, wystawa prac.

Opracowała: Małgorzata Kozłowicz-Głowiak

Scenariusz nr 3

Temat: „Jesienne zabawy” – usprawniamy koordynację wzrokowo-słuchowo-ruchową.

Grupa: dzieci z następującymi zaburzeniami: Marta – ADD; Maksymilian – niepełnosprawność ruchowa; Mateusz – autyzm wczesnodziecięcy; Kacper – niepełnosprawność ruchowa; Szymon – nadpobudliwość psychoruchowa; niedosłuch; Kacper – niepełnosprawność ruchowa; Julia – zaburzenia zachowania (nadpobudliwość, problemy z koncentracją), niedosłuch; Kacper – upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim; Kamil – zaburzenia zachowania (problemy z koncentracją, bardzo wolne tempo pracy).

Cele:

- doskonalenie koordynacji wzrokowo-słuchowo-ruchowej,
- kształtowanie umiejętności planowania ruchu, zachowania równowagi,
- doskonalenie umiejętności manualnych przez kształcenie dotyku różnicującego.

Metoda pracy:

- elementy metody integracji sensorycznej,
- elementy metody W. Sherborne,
- praktycznego działania.

Czas trwania zajęć:

45 min.

Pomoce dydaktyczne:

świeca zapachowa, dary jesieni (owoce, nasiona, liście), plastikowe pudełko z kasztanem lub żołądkiem, papierowe tacki, woreczki, szarfy, ławeczka gimnastyczna, ilustracje o tematyce jesiennej, nagranie z muzyką relaksacyjną.

Przebieg zajęć

1. Stworzenie odpowiedniego klimatu zajęć:
 - utworzenie kręgu,
 - zapalenie świecy zapachowej (zapach owocowy, kojarzący się z jesiennymi owocami – zapach „jabłko”),
2. Śpiewanie powitalnej piosenki, w której wymienia się imię każdego z uczniów. Dzieci podają dłonie w różnych kierunkach.

(Słowa piosenki „Witaj ... /imię ucznia/, jak się masz. Wszyscy cię lubimy, bądź wśród nas” śpiewane na melodię „Panie Janie”).

3. Swobodna rozmowa na temat jesieni połączona z prezentacją jej darów (różnorodne owoce, nasiona i liście). Dzieci bawią się nimi w dowolny sposób (dotykanie, wężanie, słuchanie odgłosu stukania, turlania, szleszczenia, zamykanie w dłoni itp.).

4. Zabawa ruchowa „Magiczny bębenek”.

Do plastikowego, zamykanego pudełka wkładamy kasztan, orzech bądź żołądz. Instrukcja: „Oto magiczny bębenek”. Poruszacie się w dowolny sposób tylko wtedy, gdy on gra. Kiedy milczy, zastygacie bez ruchu. Ma on też magiczną moc wydawania rozkazów, które musicie wykonać (np. jestem wichurą, turlam się jak liść, odfruwam jak ptaki do ciepłych krajów, czuję się zmęczona...).

5. Zgadnij, co trzymasz w ręce.

Dary jesieni umieszczone są w poszewce, dzieci kolejno wkładają do niej rękę i odgadują, za pomocą dotyku, co to jest. W razie wątpliwości mogą (mając zamknięte oczy) wspomagać się zapachem.

6. Zabawa „Slalom z tackami”.

Dzieci ustawiają się w 2 rzędach, dostają papierowe tacki z kasztanem. Muszą przenieść je trzymając w określonej ręce (dzieci z ograniczeniami fizycznymi – Kacper i Maksymilian używają sprawnej ręki), jednocześnie pokonując slalomem wyznaczony tor, omijają woreczki, szarfy, obręcze lub inne przedmioty. Ćwiczenie połączone jest z przejściem po ławeczce. Ławeczka gimnastyczna jest środkowym elementem toru (zapobiega to wskakiwaniu na nią i utracie równowagi).

7. Układanie puzzli.

Dzieci są podzielone na 2 zespoły, te same co przy slalomie. Zwycięski zespół ma prawo wyboru obrazka (prezentacja na dużej planszy, obrazek o tematyce jesiennej).

Pracując grupowo, układają na podstawie wzoru obrazek z przygotowanych, pociętych elementów. Układają go na arkuszu białego brystolu – format A3 (elementy są stosunkowo dużej wielkości, różnokształtne. Po ułożeniu, nakładają je (klej jest na miseczkach, nakładają go palcami). Dzieci z nadwrażliwością dotykową (Mateusz) używają kleju w sztyfcie. Po pracy myją ręce.

8. „Sen na jawie”

Dzieci siadają parami, tyłem do siebie, opierają się plecami. Jeśli któreś dziecko ma z tym problem, może oprzeć się o ścianę i usiąść samodzielnie. Zamykają oczy i słuchają relaksującej muzyki, dobranej nastrojem do tematyki zajęć. Otwierają oczy, opowiadają swoje wrażenia.

9. Zajęcia organizacyjno-porządkowe.

Dzieci pomagają w uporządkowaniu sali, zbierają przybory, odkładają je na miejsce.

10. Pożegnanie i częstowanie się owocami – darami jesieni (owoce są wcześniej przygotowane, pokrojone na talerzu).

Opracowała: Małgorzata Omańska-Piszcz

Scenariusz nr 4

Temat: Usprawnianie procesu koncentracji uwagi oraz umiejętności wypowiedzenia się.

Charakterystyka grupy:

Uczniowie klasy II (przejawiający trudności w koncentrowaniu się oraz swobodnego wypowiedzenia)

- Filip – autyzm, upośledzenie w stopniu lekkim,
- Mateusz – autyzm,
- Piotr – zaburzenia emocjonalne, słaba koncentracja,
- Mateusz – nadwrażliwość emocjonalna, duża ruchliwość,
- Oliwia – zaburzenia koncentracji,
- Liliana – zaburzenia koncentracji.

Cel zajęć:

- wspomaganie umiejętności koncentracji uwagi,
- niwelowanie/zmniejszanie trudności z konsekwentnym kończeniem zdań.

Cele terapeutyczne:

- odreagowanie napięć,
- odbudowanie pozytywnej samooceny i poczucia własnej wartości,
- wyrażenie własnych poglądów, przeżyć i doświadczeń.

Metody pracy:

- elementy metody integracji sensorycznej
- elementy praktycznego działania.

Czas pracy:

45 minut.

Pomoce dydaktyczne:

brystol (z narysowanym termometrem), kółeczka wycięte z samoprzylepnego papieru, sprzęt sportowy (huśtawka/chusta, trampolina).

Przebieg zajęć:

1. Powitanie.

Dzieci siadają w kręgu.

Witam wszystkich, którzy lubią słońce!

Witam wszystkich, którzy są radośni!

Witam wszystkich, którzy mają dziś zły dzień!

Osoby, które czują się powitane, wstają i zamieniają się miejscami.

Można zaproponować dzieciom, by każde z nich powitało, kogo chce.

2. Łańcuszek imion

W celu utrwalenia, zapamiętania, chętna osoba rozpoczyna, podając swoje imię wraz z ulubionym daniem, następna powtarza jej imię i dodaje swoje, kolejna powtarza imiona osób, które już mówiły podane dania i dodaje własne. Ostatnia osoba w kręgu ma zadanie najtrudniejsze, musi powtórzyć wszystkie wymienione dania. Najlepiej byłoby, gdyby był to prowadzący.

3. Przeprowadzenie zabawy na rozładowanie napięć: tzw. „dziwne kroki”.

Nauczyciel podaje instrukcje modelujące sposób poruszania się dzieci, np. *chodzimy po sali, stawiając najbardziej dziwne lub najbardziej śmieszne kroki, np. chodzimy tak jak na spacerze z psem, np. idziemy tak jak byśmy nosili obiad na tacy itp.*

Na koniec czasu przeznaczonego na tę część ćwiczeń chętni dzieci mogą zaproponować swoje rodzaje „dziwnych kroków”.

4. Określenie swojego samopoczucia na podstawie rysunku – „termometr uczuć”.

Dzieci przyklejają na narysowanym termometrze samoprzylepne kółeczka przy temperaturze symbolizującej ich odczucia podczas zabawy (maksymalnie 100°C).

5. Zabawa „Dokończ zdanie...” połączona z ćwiczeniami na sprzęcie sportowym. Dzieci pojedynczo wchodzi na wybrany element, np. huśtawkę, trampolinę. Ich zadaniem jest (bujając się bądź skacząc) dokończyć zdanie wypowiedziane przez nauczyciela, np. *Bardzo lubię... .., Nie lubię gdy... ..* itp.

6. Masaż

Siedząc w kręgu, dzieci ustawiają się jedno za drugim i przekazują sobie wzajemny dotyk na plecach zgodnie z podanym hasłem. *Przyjechał pociąg. Wysiadły panie w szpileczkach, panowie w klapkach, idą konie, potem słońce, płynie rzeczka, pada deszczyk. Czy przeszedł cię deszczyk?*

8. Zakończenie.

Dokończ zdanie: *Na dzisiejszych zajęciach najbardziej podobało mi się, gdy...*

„Iskierka przyjaźni”. Iskierkę przyjaźni puszczam w krąg, niechaj powróci do mych rąk.

Stojąc, łąpiemy się za ręce i przesyłamy uścisk, tak aby uścisk powrócił do osoby prowadzącej.

Opracowała: mgr Marta Derewecka

Scenariusz nr 5

Temat: Usprawnianie percepcji wzrokowej i koordynacji wzrokowo-ruchowej.

Cele:

- doskonalenie koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- uczenie się współdziałania w relacjach z innymi,
- doskonalenie umiejętności dostrzegania sygnałów akustycznych,
- kształtowanie umiejętności orientacji w przestrzeni i schemacie ciała.

Metoda pracy:

elementy metody integracji sensorycznej.

Czas trwania zajęć:

2 x 45 min.

Pomoce dydaktyczne:

woreczki, kartony z sylabami, papier szary – duże arkusze, flamastry, chusta integracyjna, karta z konturem słońca, kartki papieru A4 (jedna na parę uczniów), kredki.

Charakterystyka grupy

Klasa II to zróżnicowany zespół dziewcząt (13) i chłopców (9) integrujących się ze sobą trzeci rok (wspólna zerówka szkolna). W klasie są cztery roczniki, od 2000 do 2003 r. Wśród uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego znajdują się: Mateusz – w umiarkowanym stopniu upośledzenia umysłowego, dziewczynka – Justyna z lekkim stopniem upośledzenia umysłowego i chłopiec – Florian z chorobą Aspergera. W klasie dwoje uczniów posiada opinię o dostosowaniu wymagań edukacyjnych: Marcelina i Adam, do grupy należy też chłopiec – Maciek: bez opinii i orzeczenia, ale ze stwierdzoną encefalopatią. Istnieje również problem eurosieroctwa (2 uczniów). Dwóch chłopców doszło do klasy po dość ciężkich przeżyciach w szkołach w Szkocji i Irlandii. Praca z taką grupą dzieci to prawdziwe wyzwanie dla mnie – nauczyciela wiodącego i dla pedagoga wspomagającego.

Przebieg zajęć

- **Przekazujemy sobie uśmiech** – powitanie na zajęciach.
Dzieci siedzą w kole. Nauczyciel mówi do dzieci: *Wysyłam do was powital-*

ny promyk uśmiechu, który powróci do mnie w pośpiechu – dotyka ramienia dziecka siedzącego obok (po prawej stronie) i patrząc mu w oczy, uśmiecha się. Dzieci przekazują sobie uśmiech bez słów, dotykając lekko ramienia kolegi i uśmiechają się najpiękniej, jak potrafią.

- **„Prąd”** – dzieci ustawiają się jeden za drugim w rzędach. Na znak nauczyciela od ostatniego dziecka w rzędzie płynie prąd, tzn. ostatnie dziecko klepie w bark stojące przed nim, to klepie następne itd. Pierwsze z rzędu, gdy poczuje klepienie, musi podskoczyć.
- **„Cel”** – dzieci w parach leżą na brzuchu naprzeciw siebie i starają się rzucić woreczek do kolegi.
- Na ścianach, w różnych miejscach powieszono kartony z sylabami, np.: da, do, od, bo, itp. Na hasło nauczyciela *szukamy sylaby „bo”* dzieci ustawiają się pod kartonem z wywołaną sylabą. Zadanie uatrakcyjniamy, mówiąc: *idźcie tyłem, skaczcie na jednej nodze, idziemy jak raki*.
- **„Klej”** – dzieci dobierają się w pary. Jedno kładzie się na podłodze, napięta mięśnie tak mocno, jakby chciało przykleić się do podłogi. Na sygnał nauczyciela drugie dziecko w parze próbuje oderwać od podłogi rękę, nogę.
- Dzieci stoją w rozsypce, mają woreczki. Przerzucają woreczek z ręki do ręki, podrzucają woreczek do góry i łapią, podrzucają woreczek, klaśnięcie w dłonie, złapanie. Uatrakcyjniamy, np.: dzieci stoją w różnych pozycjach.
- **„Szklana tafla”** – zabawa z chustą. Chwytną leżącą chustę za krawędź, naprężamy i przenosimy na inne miejsce w taki sposób, jakby to była prawdziwa szklana tafla.
- **„Chodzenie po falach”** – zabawa z chustą. Jeden uczeń wchodzi na chustę (bez obuwia), a pozostali, trzymając ją za uchwyty, „falują” powierzchnię tak, by przypominała morze.
- **„Przebieganie pod chustą”**. Uczniowie podnoszą i opuszczają chustę trzymana za uchwyty. W pewnej chwili nauczyciel proponuje zamianę miejsc, gdy chusta jest podniesiona do góry. Wymienione osoby przebiegają pod chustą. Przykładowe polecenia: *Niech przebiegną wszyscy ci uczniowie, których imię rozpoczyna się na: A, B, C. itd.; ...wszyscy ci, którzy trzymają za niebieski kolor, czerwony itd.,... wszyscy ci, którzy mają okulary itd.*
- Turlanie się po materacu
- **„Krótkie polecenia przy muzyce”**. Gra muzyka relaksacyjna, uczniowie poruszają się po sali. W chwilach, gdy muzyka milknie, padają polecenia wykonania krótkich działań w ruchu, np.: uściśnąć jak najwięcej kostek u nóg, spojrzeć jak najwięcej osób głęboko w oczy itd.

- **„Dłoń”** – każdy uczeń obrysowuje swoją dłoń (prawą lub lewą – w zależności od lateralizacji) i wpisuje w nią swoje imię. Następnie „wydziera” swoją dłoń i, dobierając się w pary, przyklejają swoje dłonie próbując zachować ich naturalne ułożenie: – lewa – prawa.
- **„Wypełnianie konturów słońca”**. Uczniowie mają za zadanie wypełnienie konturów za pomocą kresek poziomych i pionowych rysowanych kolorowymi kredkami. W tle słychać muzykę relaksacyjną.
- **Zabawa na zakończenie zajęć – „Jestem Twoją pogodą”**. Zabawa odbywa się w parach – jeden uczeń jest pogodą, drugi zamyka oczy. Nauczyciel opowiada historię pogody, którą wszyscy uczniowie odgrywający role pogody muszą pokazywać przy pomocy palców na twarzach swoich „niewidomych” kolegów.

„Jest ranek. Pierwsze promienie słońca uderzają w moje ciało. Łagodny wiatr wieje mi w twarz, wiatr staje się coraz silniejszy, kołysze moim ciałem, ba, wstrząsa nim. Czuję pierwsze krople deszczu uderzające w moje ciało, uderzają coraz mocniej, deszcz spływa po mnie, woda przybiera u moich stóp, ochlapując je i całe nogi. Deszcz powoli ustaje, woda opada, jej krople spływają mi ze stóp. Słońce znowu świeci, wiatr ogrzewa i wysusza moje ciało”

Zmiana ról. Zabawie powinna towarzyszyć odpowiednia muzyka.

Opracowała: mgr Bernadeta Piotrowska

PROPOZYCJE PRZYKŁADOWYCH ĆWICZEŃ Z DZIEĆMI ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI

Przykłady ćwiczeń, które można wykorzystać w usprawnianiu analizatorów percepcji

Ćwiczenia usprawniające percepcję wzrokową:

- układanie obrazków według instrukcji słownej (po prawej, po lewej, na dole, na górze),
- układanie obrazka z części, puzzle,
- układanie obrazków według wzoru i z pamięci,
- układanie historyjek obrazkowych w szeregu według kolejności zdarzeń,
- wyszukiwanie szczegółów, którymi różnią się dwa obrazki,
- uzupełnianie w obrazkach brakujących szczegółów,
- dobieranie w pary małych i wielkich liter, drukowanych i pisanych,
- dobieranie par jednakowych obrazków ("Memory"),
- układanie według wzoru kompozycji z klocków, figur geometrycznych, cyfr, liter.

Ćwiczenia usprawniające percepcje słuchową:

- opowiadanie historyjek obrazkowych,
- słuchanie bajek, opowiadań,
- opowiadanie treści usłyszanych bajek i opowiadań,
- nauka na pamięć wierszyków, piosenek, rymowanek i ich prezentowanie
- odtwarzanie rytmu (klaskaniem, pukaniem, na instrumentach muzycznych itp.),
- graficzne przedstawianie układu dźwięków, rytmu (rysowanie kropek, kresek itp.),
- rozpoznawanie odgłosów otoczenia (szelestów, szmerów, stuknięć), ich naśladowanie i lokalizacja,
- rozpoznawanie odgłosów przyrody (szumu deszczu, śpiewu ptaków itp.),
- wyodrębnianie wyrazów, zdań w wypowiedziach,
- kojarzenie głoski z literą (głoska – słyszana, litera – zapisana, np. słowo „grzyb” to 4 głoski: g-rz-y-b, ale 5 liter: g-r-z-y-b),
- uzupełnianie zdań brakującymi wyrazami,
- różnicowanie głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych ze słuchu (np. b – p, d – t,
- dzielenie wyrazów na sylaby, klaskanie w rytm wypowiedzianych sylab.

Ćwiczenia usprawniające orientację w przestrzeni i schemacie ciała:

- różnicowanie lewej i prawej strony ciała (pokaż prawą rękę, lewą nogę, prawe oko, lewe ucho, dotknij prawą ręką lewej nogi itp.),
- różnicowanie lewej i prawej strony w przestrzeni (dwa kroki w prawo, trzy kroki ukośnie w lewo etc.),
- określanie stron w przestrzeni (połóż klocek obok misia, włóż klocek do pudełka, postaw kubek na talerzu etc.),
- rozróżnianie pojęć typu: „do przodu, z przodu, do tyłu, z tyłu, w lewo, w prawo, do góry, w dół, w górze, na dole, przed, za, pod, między, na, nad, w, z” poprzez układanie przedmiotów zgodnie z instrukcją słowną,
- porównywanie przedmiotów i obrazków różnej wielkości,
- ruchy naprzemienne,
- rysowanie oburącz.

Ćwiczenia usprawniające małą motorykę:

- zamalowywanie dużych powierzchni farbami i grubym pędzlem,
- rysowanie oburącz na dużych płaszczyznach pionowej i poziomej różnych wzorów,
- obrysowywanie szablonów, kalkowanie,
- cięcie po narysowanych liniach prostych, łamanych, falistych, kolistych,
- wycinanie najpierw prostych, potem nieco bardziej skomplikowanych kształtów z papieru,
- wypełnianie konturów za pomocą kresek poziomych i pionowych, wydzieranką lub wyklejanką,
- rysowanie form falistych według wzoru,
- przewlekanie sznurowadeł, nakładanie koralików na drut i sznurek,
- gniecie chusteczek, papieru, gazety.

Ćwiczenie na analizę wzrokową

Dziecko ma rozwiązać typowy anagram, czyli tak przestawić litery, aby ułożyć nazwę zabawki

Poplątane nazwy zabawek

OKCILK _____ /KLOCKI/

TAEAICW _____ /LATAWIEC/

ALLKA _____ /LALKA/

ŁKIPA _____ /PIŁKA/

Ćwiczenie na analizę wzrokową

Podkreśl w wyrazach litery **a**, **A**. Policz je i zaznacz, ile ich jest.

Azor, arbuz, gra

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

Ćwiczenie na analizę słuchową

Zdania według abecadła – dzieci układają zdania, których poszczególne wyrazy rozpoczynają się od kolejnej litery alfabetu.

A: Ania akceptuje apodyktycznego Andrzeja.

B: _____

C: _____

Ćwiczenie na analizę słuchową

Układanie zdań, których wyrazy rozpoczynają się od litery przykładowego, podanego wyrazu

OWOC

OKRUTNY

WIKTOR

ODPARŁ

CIOS

Ćwiczenie na analizę słuchową

Zabawa w ukryte słowa: poszukaj w tych wyrazach ukrytych słów albo wymyśl słowa, w których są ukryte inne słowa np.:

skarbonka

atakować

krokodyl

aksamit

kotwica

badanie

program

kasza

abonament

gabaryt

szuflada

wkład

Zabawy rozwijające zmysł czucia

Zaczarowany worek

Do worka, zamkniętego kartonu, w którym jest tylko mały otwór, wkładamy kilka przedmiotów. Dziecko wkłada rękę, ręce i nie wyciągając przedmiotu, stara się odgadnąć jego nazwę.

Dotykanie materiałów

Podczas przygotowanie do tej zabawy dzieci poznają różne materiały, z których zrobione są ubrania – wełnę, bawełnę, skórę, materiały syntetyczne. Podczas właściwej zabawy nauczycielka rozwiesza kilka sztuk garderoby, a dziecko z zamkniętymi oczyma, przy pomocy tylko dotyku stara się rozpoznać i nazwać materiał, z którego wykonane są stroje.

Badanie lasu

W połączeniu z ćwiczeniami słuchowymi i doskonaleniem węchu, dotykanie rękoma dostarcza ciekawych informacji o otoczeniu. Dotykając drzew, trawy, liści dziecko opisuje, co czuje, i stara się odgadnąć, czego dotyka.

Chodzenie na bosaka

Odkrywanie przyrody na bosaka to doświadczenie, które bardzo podoba się dzieciom, a wykonane z zamkniętymi oczyma zaskakuje, że i stopami można poznawać świat. Takie doświadczenia można robić także w sali, wykorzystując różne dywaniki, maty, rozsypując drobne kamienie czy piasek.

Masaż piłką tenisową

Dzieci stają przy ścianach, przyciskając plecami piłki tenisowe. Masują plecy, poruszając się w górę, w dół, na boki. Taki automasaż pomaga zlikwidować napięcia mięśniowe, opanować koordynację i doświadczyć dobroczynnego działania masażu.

Mój przyjaciel

Dzieci dobierają się w pary i z zamkniętymi oczyma wzajemnie się dotykają. Starają się zapamiętać jak najwięcej szczegółów. Jakiego wzrostu jest drugie dziecko, jakie w dotyku jest jego ubranie, czy nosi okulary lub biżuterie, itp. Następnie spotykają się w kręgu. Dziecko, które będzie zgadywać zamyka oczy i delikatnie badają dotykiem poszczególne dzieci, stara się rozpoznać swego przyjaciela.

Relaksujące drzewo

Każde z dzieci wybiera sobie w swoim otoczeniu drzewo, które przez rok ma być jego relaksującym drzewem. Z zamkniętymi oczyma dzieci badają korę, konary i jeśli to możliwe, gałęzie drzewa. Co jakiś czas wracamy pod drzewo, aby dzieci mogły poczuć zmiany uwarunkowane porą roku czy wilgotnością powietrza.

Ciepła zabawka

Dzieci otrzymują zabawki wykonane z różnych materiałów. Z zamkniętymi oczyma próbują rozdzielić je do koszy, osobno „zimne” i „ciepłe”. W ten sposób można dzielić także przedmioty na miękkie, twarde, lekkie, ciężkie, gładkie, szorstkie, długie, krótkie, mniejsze, większe, cienkie, cieńsze.

Układanie książek

Książki różniące się grubością i formatem należy posegregować według wielkości. Zadanie wykonuje dziecko postępując się tylko dotykiem. Zadanie można modyfikować, np. układamy książki od najgrubszej do najcieńszej.

Dotykanie twarzy

Jeśli dzieci się lubią i mają do siebie zaufanie, chętnie wykonają to ćwiczenie. Dzieci nawzajem dotykają z zamkniętymi oczyma twarzy koleżanki/kolegi, jednocześnie opisując swoje doświadczenia. W podsumowaniu ciekawe są spostrzeżenia dzieci, które były dotykane, co było przyjemne, a co – nieprzyjemne, czy istniały miejsca szczególnie wrażliwe na dotyk i w której roli dzieci czuły się lepiej.

Moje – twoje

Dzieci kładą na stole jedną swoją rzecz. Osoba rozpoczynająca zabawę, zśród przedmiotów rozłożonych na stole uważnie badając kształt i rodzaj tworzywa, stara się znaleźć swą własność.

Układanie puzzli

Najlepiej nadają się do tej zabawy puzzle drewniane, których kontury są bardzo dobrze wyczuwalne. Najpierw dzieci układają, patrząc na obraz, a potem starają się dopasować do siebie odpowiednie fragmenty, postępując się tylko dotykiem.

Ubieranie po omacku

Ćwiczenie wywołuje wiele radości i pozwala doskonalić między innymi koordynację ruchową. Po lekcji gimnastyki nauczycielka prosi, aby dzieci ubrały się z zamkniętymi oczyma. Aby się to udało, dzieci muszą dokładnie zbadać każdy fragment ubrania. Gdzie jest góra/dół, przód/tył, prawa strona/lewa strona itd. Może to stanowić punkt wyjścia do rozmowy o tym, jak radzą sobie osoby niedowidzące lub niewidome.

Znajdowanie pary butów

Przed dziećmi kładziemy 6 różnych lewych butów. Zadanie polega na dopasowaniu ich do prawego buta, który dziecko otrzymało, z zamkniętymi oczyma i utworzeniu pary. Żeby znaleźć parę, dziecko musi uważnie dotykać i porównywać detale: materiał, kształt, wielkość.

Mistrz ugniatania

Każde dziecko otrzymuje masę plastyczną i kawałek materiału. Nauczyciel formułuje coś z masy tak, aby było to widoczne dla wszystkich. Dzieci uważnie obserwują ruchy jego rąk i próbują je naśladować, tworząc własne dzieła.

Ćwiczenia i zabawy wspomagające zmysł słuchu

Kartkowanie książki

Jedna osoba trzyma w ręku książkę, w której powoli przewraca kolejne kartki, po każdej z nich robiąc krótką przerwę. Dzieci, siedząc z zamkniętymi oczyma, starają się zapamiętać liczbę przewróconych kartek.

Mała myszka

Jedno z dzieci siada w środku kręgu, zamyka oczy i odgrywa ślepego kotka. Wybrane z grupy kolejne dziecko zamienia się w myszkę, która ma spróbować opuścić krąg niesłyszana przez kota. Kotek musi uważnie i w skupieniu nasłuchiwać jakiegokolwiek odgłosu myszki. Jeśli sądzi, że ją usłyszał, wskazuje kierunek, z którego dochodził dźwięk.

Zabawa w słowa

Dzieci w parach stają w niewielkiej odległości od siebie. Jeden z partnerów rozpoczyna zabawę, wypowiadając niezbyt głośno dowolne słowo. Drugie dziecko powtarza wyraz i, jeśli poprawnie go odtworzyło, może zrobić krok do tyłu. Teraz drugie słowo mówi szeptem jego kolega. Jeśli i to słowo zostało zrozumiane, dziecko cofa się o kolejny krok. Im większa staje się odległość między dziećmi, tym uważniej musi przysłuchiwać się „odbiorca” i tym wyraźniej musi mówić „nadawca”.

Papier czy plastik

W pierwszej fazie ćwiczenia dzieci badają różne przedmioty, oglądają je, dotykają ich, słuchają wydawanych przez nie dźwięków. Właściwe ćwiczenie

polega na tym, aby bez patrzenia zebrać do jednego pojemnika papier, a do drugiego – plastik. Nauczycielka podczas ćwiczenia gniecie, stuka, mnie materiały tak, aby dziecko mogło zdecydować. Gdy materiał jest rozdzielony, dziecko otwiera oczy i sprawdza zawartość pojemników.

Kamienie w potoku

Ćwiczenie można wykonać nad strumykiem lub w sali. Podczas gdy dzieci mają zamknięte oczy, wrzucamy do wody kamyczki. Uczestnicy muszą dobrze się wsłuchać, aby rozpoznać, czy duży, czy mały kamień wpadł do wody.

Dźwiękowy spacer

Dziecko otrzymuje np. łyżeczkę i chodząc z zamkniętymi oczyma po pomieszczeniu, uderza łyżeczką w różne przedmioty. Istotna jest rozmowa kończąca ćwiczenie, w której kierujemy uwagę na to, które przedmioty dźwięczą, które przedmioty słychać wyraźnie, których nie słychać wcale. Możemy także zwrócić uwagę na takie cechy jak pusty, drewniany, twardy, miękki itp.

Swobodny upadek

Dzieci obserwują, jak prowadzący upuszcza różne przedmioty, np. kawałek drewna, kamień, kartkę papieru, puszkę. W tej fazie powinny umieć przyporządkować przedmiotom odgłosy powstające podczas ich upadku na ziemię i je zapamiętać. Podczas ćwiczenia prowadzący upuszcza 2–3 przedmioty a dzieci z zamkniętymi oczyma starają się rozpoznać, jakie przedmioty, z czego zrobione spadały na podłogę. Trudniejszą wersją tego ćwiczenia będzie zabawa w słuchanie np. spadających szpilek. Prowadzący upuszcza kolejno kilka szpilek, a dzieci w tym czasie starają się policzyć, ile ich było.

Słuchanie muzyki

Dzieci zamykają oczy, a jedna osoba włącza muzykę i powoli nastawia ją coraz głośniej. Prowadzący kilka razy podczas ćwiczenia zmienia głośność, a dzieci, gdy tylko zauważą zmianę natężenia dźwięku, mają podnieść rękę. Wymaga to bardzo uważnego słuchania i skupienia.

Grzechotanie grochu

W pudełkach po zapałkach ukrytych jest po kilka ziarenek grochu. W kilku z nich – tylko jedno ziarenko. Dzieci, potrząsając pudełkiem starają się wybrać te, w których jest tylko jedno ziarenko.

Reksio łap piłkę

Zadanie Reksia polega na tym, aby z zamkniętymi oczyma odnaleźć toczącą się kulę (może to być także piłka z dzwoneczkiem, samochodzik lub inny przedmiot wydający cichy dźwięk). Dzieci podają sobie lub toczą do siebie przedmiot, a Reksio z zamkniętymi oczyma stara się go odnaleźć i złapać. Aby to ćwiczenie się udało, w pomieszczeniu musi być „cicho jak makiem zasiał”.

Łańcuch dźwięków

Wszyscy gracze siedzą w kręgu. Jedno z dzieci rozpoczyna zabawę, prezentując jakiś odgłos, np. pukanie w podłogę. Kolejny gracz naśladuje poprzednie dźwięki i dodaje następne. Im więcej elementów dochodzi, tym dzieci muszą się bardziej skoncentrować. Ponieważ zabawa wymaga uwagi, skupienia i wytrwałości, można pomóc dzieciom. Zanim dojdzie nowy dźwięk, grupa może wspólnie odtwarzać poprzednie.

PRZYKŁADOWE ĆWICZENIA JAKO ELEMENTY RYTUAŁÓW W STYMULACJI POLISENSORYCZNEJ

Rytuał wyciszenia podczas posiłku

W porze śniadania, obiadu, jeśli dzieci jedzą razem, można wprowadzić zwyczaj zapalania świecy, by spędzić ten czas w ciszy, skupiając się na płomieniu. Koncentracja na płomieniu pomoże osiągnąć stan skupienia, spokoju. Przed przystąpieniem do jedzenia każdy może wyrazić swoją wdzięczność za coś, co go spotkało, powiedzieć coś przyjemnego sąsiadowi lub uczestniczyć we wspólnym przygotowaniu wiersza. Podobną funkcję może pełnić modlitwa lub tak jak w dawnej francuskiej kreskówce „Madeleine” – wspólnie wypowiedziane słowa „Przy wspólnym stole podczas jedzenia składamy sobie dobre życzenia”.

Rytuał wyciszenia podczas posiłku

Ważnym jest, aby czasu posiłku nie zakłócały głośne rozmowy. Można wprowadzić zasadę mówienia tylko do sąsiada z prawej i lewej strony, zawsze szepciem.

Istotnym elementem tego ćwiczenia jest obecność nauczyciela, który swoją postawą daje przykład właściwego, wyciszonego zachowania. Jeśli dzieci korzystają z telefonów komórkowych, warto też umówić się z nimi, że w czasie posiłku pozostają one wyłączone, dotyczy to oczywiście także dorosłego.

Stworzenie kącika spokoju

Kącik taki to miejsce, w którym można spędzić czas w odosobnieniu. Udać się do niego można, kiedy czujemy potrzebę ciszy, aby odzyskać równowagę i spokój wewnętrzny, na przykład po stresującej dla dziecka sytuacji szkolnej, konflikcie lub kiedy spędzenie kilku chwil w samotności może okazać się pomocne. Kącik spokoju nie może być miejscem kary.

W urządzaniu takiego miejsca powinny uczestniczyć dzieci. Warto w nim umieścić zdjęcia miejsc, które wpływają na dzieci uspokajająco, elementy przyrody takie jak muszle, kamienie, uspokajające obrazki, czasem zdjęcia najbliższych, kolorowanki z mandalami. Jeśli jest to możliwe, można też puścić w tym miejscu cichą muzykę instrumentalną lub umieścić słuchawki do jej odsłuchania. Ponieważ czas spędzany w kąciku nie może być nieograniczony, warto umieścić tam klepsydrę, np. wodną, której obserwacja wzmocni efekt wyciszenia.

Ćwiczenie zachowywania spokoju

To proste ćwiczenie pochodzi z książki *Dziecko emocjonalnie inteligentne*. Powinno być wykonywane indywidualnie – lecz warto go nauczyć wszystkie dzieci (i siebie). Warto też je stosować zawsze, kiedy zauważymy zdenerwowania i brak samokontroli. Małym dzieciom należy przypominać o nim, bo mogą w zdenerwowaniu nie zauważyć, że przyszedł czas aby je zastosować. Ćwiczenie składa się z czterech prostych kroków. Warto je spisać i kartkę przypiąć w klasie w widocznym miejscu, bo bywa, że w zdenerwowaniu pamięć nas i dzieci zawodzi.

1. Powiedz sobie: *Zatrzymaj się i rozejrzyj wokół*.
2. Powiedz sobie: *Uspokój się*.
3. Biorąc głęboki wdech przez nos, policz do pięciu, przytrzymaj powietrze, licząc do dwóch, a następnie wypuść je przez usta, ponownie licząc do pięciu.
4. Powtarzaj te czynności, aż poczujesz spokój.

Ćwiczenie jest tak proste, że wydaje się banalne, ale dla wyciszenia i odzyskania równowagi wewnętrznej niezwykle ważne jest świadome, głębokie, przeponowe oddychanie.

Słuchanie uspokajającej muzyki

W niespokojnym miejscu, podczas wykonywania pośpiesznych zajęć warto zatrzymać się, aby poświęcić należyłą uwagę wykonywanym czynnościom. Dźwięki spokojnej muzyki mogą zmienić odbiór danej chwili. Można uczynić z muzyki tło działań lub (przyniesie to jeszcze lepsze efekty) zastosować trzyminutową przerwę na muzykę. Przerwy takie należy robić zawsze, kie-

dy zauważamy narastające napięcie, np. po sprawdzianie. Wiadomym jest, że słuchanie muzyki uspokajającej ma wpływ na zmniejszenie częstotliwości oddychania, spowolnienie tętna oraz zmianę nastroju emocjonalnego i zmniejszenie napięcia.

Przykłady ćwiczenia ciszy

Dzieci wygodnie siadają na piętach, a nauczyciel szeptem kieruje ich uwagę na części ciała: stopy, nogi, ramiona, a także na spokojny równomierny oddech. Dzieci zamykają oczy i pogrążają się w ciszy.

Przykłady ćwiczenia ciszy

Wszystkie dzieci ustawiają się na okręgu, nauczyciel stoi z boku i każdemu z nich kolejno podaje: szklankę z wodą, zapaloną świeczkę, łyżeczkę z piętuszką, książkę na głowę itp.

Dzieci powoli, spokojnie, z ogromną troską o swoje akcesoria przesuwiają się po okręgu. Mogą zrobić kilka okrążeń. Następnie kolejno oddają nauczycielowi swoje przybory i żegnając się, wychodzą z klasy.

Przykłady ćwiczenia ciszy

Dzieci siedzą na krzesłach przy swoich stolikach z głowami położonymi na rękach. Nauczyciel stoi przy drzwiach i szeptem wywołuje kolejno imiona dzieci. Te wstają cichutko i dosuwają bezszelestnie krzesło do ławki, biorą swoją torbę, podchodzą do nauczyciela, który podaje im rękę i się z nimi żegna. Czas trwania ćwiczeń z zakresu ciszy jest uzależniony od nauczyciela. Ćwiczenia ciszy powinny kończyć każdy dzień. Dzieci bardzo lubią te ćwiczenia – bo lubią ciszę!

Obserwacje świata zewnętrznego

Aby dzieci zdały sobie sprawę ze szczegółów otoczenia, w którym się znajdują stosowałam często tzw. „chwile zachwytu”, wychodząc z dziećmi na dwór, prosiłam o wybranie sobie jakiegoś elementu otoczenia i zastanowienie się co je w nim zachwyca, zadziwia. Może to być ławeczka, budynek, a także znaleziony listek czy kamyk. Ważne, aby nauczyć dzieci „patrzeć” na otaczający świat wszystkimi zmysłami. Podpowiadamy więc, że warto zamknąć oczy i dotykać, powąchać, przyjrzeć się kolorom w słońcu i w cieniu. Na zakończenie prosiłam o zrobienie w wyobraźni fotografii obserwowanego elementu, a w sali – namalowanie go. Dzieci, po ćwiczeniu dostrzegały w obiektach znacznie więcej szczegółów, znacznie staranniej i uważniej podchodziły do wykonywania pracy plastycznej.

Rytuał wspólnego czytania

Mimo że dzieci już potrafią samodzielnie czytać, wspólne czytanie daje okazję do refleksji, wyciszenia i pobudzenia wyobraźni. Warto przypomnieć, że dzieci uwielbiają wielokrotnie czytać te same opowiadania. Za każdym razem kiedy powtarzamy tę czynność, pomagamy wzmocnić przepływ impulsów nerwowych w mózgu uaktywniających nasze wspomnienia i wyobraźnię.

PROGRAM BAZOWY

Integracja sensoryczna

Autor: mgr Renata Dziwisz

Opis innowacji pedagogicznej, która dotyczy zmian w organizacji procesu dydaktycznego poprzez wykorzystanie elementów metody integracji sensorycznej

Pierwsze lata pobytu w szkole są okresem szczególnie istotnym dla dalszego rozwoju dziecka ze względu na pełnione przez szkołę funkcje kształtujące, poznawcze, opiekuńcze, wychowawcze i kompensacyjno-korekcyjne, przygotowujące do dalszej edukacji i życia w środowisku społecznym.

Dziecko, aby poradzić sobie z oczekiwaniami rodziców i szkoły, powinno:

- **opanować umiejętności potrzebne do nabywania i organizowania wiedzy oraz posługiwania się nią w różnych sytuacjach,**
- umieć wzbogacać i porządkować posiadaną wiedzę o świecie i o sobie samym,
- **opanować umiejętność czytania i pisania,**
- opanować umiejętność rozwiązywania problemów w twórczy sposób,
- wejść w grupę rówieśniczą i znaleźć w niej swoje miejsce,
- efektywnie współdziałać w zespole,
- **osiągnąć autonomię osobistą oraz rozwinąć pozytywne postawy wobec rówieśników i dorosłych.**

Jednak nie wszystkim dzieciom, pomimo włożonej pracy udaje się osiągnąć powyższe umiejętności. W zespole klasowym są dzieci, które mają kłopoty z powiązaniem tego, co słyszą, z tym, co widzą i czego dotyczą, nie potrafią złożyć liter w wyraz, czytając na głos, powtarzają lub opuszczają fragmenty tekstu, nie rozumieją tego, co właśnie przeczytały, piszą niewyraźnie itp. Jak pomóc tym dzieciom rozwinąć umiejętności niezbędne w dalszej edukacji?

Odpowiedzią na tak zadane pytanie jest program *Innowacyjne wsparcie procesu terapeutyczno-pedagogicznego*, który adresowany jest do tych uczniów, którzy potrzebują niestandardowych metod nauczania. Do uczniów tych zalicza się dzieci z niepełnosprawnością intelektualną: niedosłuchem, autyzmem, zespołem Aspergera oraz wszystkie dzieci, których wyniki mieszczą się w normie intelektualnej, mające specyficzne problemy

edukacyjne: ADHD, dysleksję, dysgrafię, itp. Zadaniem każdego nauczyciela jest ciągle poszukiwanie nowoczesnych metod i rozwiązań, które zachęcą dzieci do poznawania najbliższego otoczenia i pokonywania trudności. Wymaga to jednak wielkiego wycucia i zrozumienia problemu, by umiejętnie dostosować konkretne metody do rodzaju zaburzeń u danego dziecka oraz stworzyć odpowiednie warunki do nabywania wymaganych kompetencji.

Propozycją zmierzającą do poprawy jakości oraz efektywności pracy z dzieckiem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w okresie wczesnoszkolnym jest metoda integracji sensorycznej.

Wykorzystanie tej metody pozwala wspomagać dziecko w rozwoju całościowym, gdyż rozwija ona sfery: psychiczną, fizyczną, i umysłową, bowiem dziecko jest spójną, zintegrowaną całością.

Twórcą metody integracji sensorycznej jest J. Ayers, która zajmowała się zagadnieniami dotyczącymi wpływu zaburzeń integracji sensorycznej na osiągnięcia szkolne oraz codzienne życie dziecka.

Integracja sensoryczna to proces organizujący docierające do mózgu informacje zmysłowe, płynące zarówno ze środowiska jak i z ciała, tak aby mogły być one użyte do celowego działania. Wielką zaletą J. Ayres było wyjaśnienie roli, jaką w rozwoju odgrywają układy: dotykowy, proprioceptywny i przedsionkowy. Dobra percepcja wzrokowa i słuchowa, która jest tak ważna w procesie edukacyjnym, a także inne funkcje korowe mogą rozwinąć się dopiero na bazie zintegrowanej informacji płynącej z tych podstawowych układów. Od nich zależy kształtowanie się właściwego czucia ciała – schematu ciała, koordynacji ruchowej dwóch stron ciała, planowania ruchów, uwagi oraz równowagi emocjonalnej. Czytanie i pisanie należy do najbardziej złożonych procesów psychomotorycznych. Dlatego to właśnie przy tych czynnościach ujawniają się trudności wynikające z wadliwej współpracy zmysłów u niektórych dzieci.

Metoda jest bardzo interesująca, gdyż całkowicie pochłania dziecięcą aktywność. Nie bez powodu często nazywana jest „naukową zabawą” – bowiem podczas zajęć mających charakter wesołej zabawy, dostarczamy dziecku bodźców, na które jego system nerwowy, w zależności od indywidualnych potrzeb ma największe zapotrzebowanie. Ma ona pomóc dzieciom, u których współdziałanie zmysłów równowagi, wzroku i np. zmysłu planowania ruchów jest za słabe.

Metoda ta pozwala wyodrębnić serie ćwiczeń, zabaw i gier angażujących zmysły oraz wspomagających ich prawidłowe funkcjonowanie. Celem odpowiednio dobranych ćwiczeń i zabaw ruchowych jest uruchomienie (pobudzenie) albo przywrócenie „obwodów” skojarzeniowych, które po-

magają złagodzić stres, zwiększyć koncentrację i poprawić koordynację, a tym samym sprawiają, że nie tylko nauka staje się łatwiejsza, ale również poprawiają się osiągnięcia motoryczne, sportowe.

Wykorzystanie elementów metody integracji sensorycznej w procesie edukacyjnym pozwala na wszechstronny i harmonijny rozwój ucznia, na nabywanie niezbędnych umiejętności ułatwiających orientację w otaczającym świecie, usprawnianie percepcji.

Stosując tę metodę, podczas niczym nieskrępowanej zabawy uczymy dzieci współdziałania, empatii, zrozumienia i szacunku dla innych, stwarzamy sytuacje, dzięki którym nabywają zaufania do siebie i nawiązują pozytywne kontakty z innymi.

Dlaczego ta innowacja jest zasadna w tej klasie, szkole, proszę wpisać uzasadnienie w oparciu o ewaluację i diagnozę potrzeb edukacyjnych swojej szkoły.

.....

.....

.....

Ogólne informacje:

1. Innowacja dotyczy zmiany form pracy i organizacji dnia
2. Innowacja przygotowana jest dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi klas
(proszę wpisać kogo konkretnie dotyczy np.: I – III klasa edukacji wczesnoszkolnej klas integracyjnych)
3. Innowacja przeznaczona jest do realizacji w trzyletnim cyklu nauczania zintegrowanego równoległe z
(proszę wpisać tytuł, autora, wydawnictwo, datę dopuszczenia programu przez dyrektora)
4. Innowacja gwarantuje realizację treści zawartych w podstawie programowej.

Cele innowacji:

Celem innowacji pedagogicznej z wykorzystaniem elementów metody integracji sensorycznej jest harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny ucznia.

W ramach wybranych zajęć pozalekcyjnych z wykorzystaniem elementów metody integracji sensorycznej dzieci będą rozwijały zmysły, przez co poprawi się ich koordynacja wzrokowo-słuchowo-ruchowa, będą doskonalić umiejętność koncentracji uwagi, a przez nią, pamięć, kojarzenie, porównywanie, wnioskowanie co pozwoli im odnosić sukcesy w zespole klasowym. Dzięki temu wzrośnie ich samoocena oraz wiara we własne umiejętności.

Formy innowacji:

W zintegrowanej jednostce metodycznej zajęcia wstępne mogą być realizowane z wykorzystaniem elementów ww. metody, uczniowie będą rozwijali i doskonalili zmysły niezbędne do kształtowania prawidłowego związku jednostki z otoczeniem.

Twórczyni tej metody podkreślała jednak, iż integracja sensoryczna nie jest substytutem szkolnej edukacji, może natomiast sprawić, że będzie ona łatwiej przyswajalna.

Podsumowanie:

Stosowanie metody:

- dostarcza stymulacji przedsionkowej, proprioceptywnej oraz dotykowej, słuchowej, węchowej, wzrokowej,
- poprawia poczucie równowagi i koordynacji oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej,

- poprawia motorykę dużą i małą,
- poprawia umiejętność czytania, pisanie i inne umiejętności szkolne lub stwarza dobrą bazę do pojawienia się tych umiejętności,
- sprawia, że bodźce dotykowe i inne (słuchowe, węchowe, smakowe, wzrokowe), na które dziecko jest nadwrażliwe, mniej zaburzają działania dziecka,
- sprawia, że dziecko lepiej słucha, wypełnia polecenia, koncentruje się,
- sprawia, że dziecko chętniej podejmuje się nowych i trudnych zadań,
- sprawia, że poprawia się mowa i sposób wyrażania się dziecka,
- sprawia, że stopniowo maleje nadpobudliwość – dziecko zaczyna kontrolować swoje nadmiernie nasilone reakcje na otoczenie.

Program indywidualny z uwzględnieniem innowacji

Propozycja przykładowego zindywidualizowanego programu (planu) edukacyjno-wychowawczego dla klasy ... na rok szkolny.....

1. cele edukacyjne (ogólne)
z podstawy programowej
2. cele terapeutyczne
dla uczniów z niepełnosprawnościami

Treści nauczania	Czas realizacji	Integralny ośrodek tematyczny	Temat ośrodka, (bloku, kręgu) dziennego	Rodzaj edukacji	Umiejętności (kompetencje)	Umiejętności (uczniowie z niepełnosprawnościami)			Zastosowane elementy metody	Ewaluacja	Uwagi
						Imię ucznia	Imię ucznia	Imię ucznia			

Na podstawie: Aleksandra Tomkiewicz-Bętkowska, Alicja Ksztoń, *ABC pedagoga specjalnego*. Wydawnictwo Impuls, Kraków 2009

Ewaluacja

.....

.....

Opisać w jaki sposób będą badane efekty innowacji – najlepiej robić badanie na wstępie i na zakończenie.

Zgłoszenie do Kuratorium Innowacji

Innowację pedagogiczną zgłasza się do Kuratorium Oświaty. Każde kuratorium ma osobny druk zgłoszenia, jednak informacje tam zawarte wynikają z rozporządzenia MENiS w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki i muszą być podobne.

W załączeniu dodajemy przykładowy, wypełniony częściowo druk zgłoszenia innowacji do Kuratorium we Wrocławiu.

KARTA ZGŁOSZENIA INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ – ROK SZKOLNY 2006/2007

Kuratorium Oświaty we Wrocławiu

I. INFORMACJE O SZKOLE/PLACÓWCE
Nazwa szkoły/placówki: Gmina: Powiat: Adres: Telefon: W przypadku <u>Zespołu Szkół</u> typ szkoły/placówki w której będzie wprowadzana innowacja pedagogiczna:
II. ZAKRES ORGANIZACYJNY INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ
Tytuł/nazwa innowacji pedagogicznej: Innowacyjne wsparcie procesu terapeutyczno-dydaktycznego dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych z wykorzystaniem elementów metody integracji sensorycznej.
Autor innowacji: <i>zespół nauczycieli biorących udział w programie (wymienić nazwiska nauczycieli)</i>
Rodzaj innowacji: organizacyjna, metodyczna.
Zakres innowacji , w tym informacja na temat: <i>– Kto zostanie objęty innowacją – klasa, grupa uczniów – docelowo I etap edukacyjny. – Jakich zajęć edukacyjnych dotyczy innowacja: pozalekcyjnych np. kompensacyjno-wychowawcze, eliminowanie zaburzeń, zintegrowane.</i>
Obszar tematyczny innowacji: Innowacja pedagogiczna wykorzystująca elementy integracji sensorycznej skupia się na dziecku o specyficznych potrzebach edukacyjnych. Wykorzystanie tej metody pozwala na całościowe wspieranie procesu rozwoju dziecka, a więc rozwija sferę psychiczną, fizyczną i umysłową. Polega ona na oddziaływaniu na układ nerwowy poprzez odpowiednio dobrane ćwiczenia, które wpływają na funkcjonowanie dziecka w zaburzonych sferach. Metoda sprzyja indywidualnemu rozwojowi dziecka, wspomaga pracę zmysłów, wpływa na zmianę zachowania, doskonali sprawność motoryczną, sferę emocjonalną, wolicjonalną i poznawczą oraz pozytywnie wpływa na socjalizację dziecka. Program innowacji oparty jest na wymaganiach podstawy programowej, co znacząco przyczyni się do jej realizacji.

Zadaniem innowacji jest stworzenie lepszych warunków do:

- I. rozwijania predyspozycji i zdolności poznawczych dziecka,
- II. realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, na jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwości uczenia się.

Ww. zadania realizowane będą poprzez odpowiednio dobrane ćwiczenia i zabawy ruchowe dostosowane do indywidualnych potrzeb dzieci i wspomagając będą:

- opanowanie umiejętności potrzebnych do nabywania i organizowania wiedzy,
- rozwijanie samodzielnego myślenia,
- doskonalenie umiejętności koncentracji uwagi,
- doskonalenie umiejętności orientacji w otoczeniu,
- kształtowanie pozytywnej postawy wobec siebie i innych.

Chcąc zrealizować zadania innowacji i osiągnąć założone cele, należy wybrać takie kompetencje, które u uczniów (w wyniku diagnozy) okazały się nieco niższe, np. (na bazie podstawy programowej), np. dziecko:

- ma trudności z czytaniem, pisanem, liczeniem,
- nie potrafi nawiązać i utrzymać kontaktów z innymi dziećmi i dorosłymi,
- nie rozumie sensu kodowania oraz dekodowania informacji, nie odczytuje uproszczonych rysunków, piktogramów, znaków informacyjnych,
- nie potrafi skupić się na zadaniu lub nie doprowadza zadania do końca,
- ma trudności z motoryką nie potrafi się nauczyć pływać, jeździć na rowerze.

Uwaga:

Ww. kompetencje są tylko propozycją do wprowadzenia, jest ich za dużo do realizacji, należy więc wybrać co najwyżej 2 adekwatnie do potrzeb swoich uczniów, wówczas realizacja programu będzie realna.

Czas realizacji innowacji od września 2011 do czerwca 2012.

II. ZAKRES MERYTORYCZNY INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ

Źródło działań innowacyjnych, w tym np. wyniki diagnozy poprzedzającej wprowadzenie innowacji:

Jakie wybrane wnioski ze szkolnych ewaluacji efektów kształcenia dają podstawę do wprowadzenia zaplanowanych zmian organizacyjnych procesu terapeutyczno-edukacyjnego uwzględniających elementy metody integracji sensorycznej.

+ musi tu być zbieżność z kompetencjami w punkcie – opis tematyczny innowacji.

Założmy, że w wyniku diagnozy, obserwacji, ewaluacji wewnętrznej szkolnej okazało się, że Państwa uczniowie muszą usprawnić dwie z ww. kompetencji, np. dziecko:

I. ma trudności z nauką czytania (myli litery, przestawia sylaby),

II. Nie potrafi skoncentrować się na zadaniu.

Wówczas opis nowatorskich rozwiązań organizacyjnych będzie następujący.

Opis nowatorskich rozwiązań organizacyjnych.

Cel innowacji:

Celem jest wspieranie rozwoju dziecka ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi. Wykorzystanie elementów metody integracji sensorycznej pozwoli uczniom skuteczniej uczyć się, nabywać umiejętności takich jak: czytanie, pisanie, wypowiadanie się.

Zasady pracy metodą integracji sensorycznej opierają się na odpowiednio dobranych ćwiczeniach, zabawach ruchowych, aktywnościach, które wpłyną na poprawę przesyłania, organizację i integrację wrażeń zmysłowych (np.: czytanie zależne jest od prawidłowego funkcjonowania struktur podkorowych, reakcji posturalnych, zdolności gałek ocznych do horyzontalnego, sekwencyjnego śledzenia, obustronnej koordynacji).

Nauczyciel poprzez ćwiczenia w sposób kontrolowany dostarcza dziecku bodźców zmysłowych, tak aby odpowiedziało adekwatną reakcją adaptacyjną. W efekcie przyczyni się do poprawy funkcjonowania dziecka, normalnego uczenia się i właściwego zachowania.

Aby innowacja osiągnęła swój cel ważne jest współdziałanie nauczyciel – dziecko.

Ważne jest również zaangażowanie rodziców w proces terapeutyczno-edukacyjny, gdyż pozwoli im zrozumieć problemy dziecka, prawidłowo reagować na jego zachowania, ale również spowoduje ujednoczenie wymagań, metod i form pracy z dzieckiem.

Chcąc osiągnąć założone cele, należy kierować się zasadami:

- indywidualizacji pracy,
- małych kroczków,
- stopniowania trudności,
- dostosowania ćwiczeń do wydajności dziecka,
- mobilizowania i pobudzania dziecka,
- akceptacji, samokontroli,
- terapii pedagogicznej.

Uszczegółowione kompetencje to (spodziewane efekty):

- umiejętność słuchania
- umiejętność wypowiadania się
- poprawienie uwagi i koncentracji
- udoskonalenie pamięci i wnioskowania
- przestrzeganie ładu i porządku wokół siebie
- porównywanie, klasyfikowanie.

Sposób prowadzenia ewaluacji działań innowacyjnych:

Ewaluacja może przyjąć formę obserwacji, w której stopień kluczowych umiejętności będzie nazywany na tygodniowych kartach obserwacji założonej dla każdego ucznia, np:

Uczeń:

- rozpoznaje litery
- łączy litery w sylaby
- czyta sylabami.

Po kilku miesiącach będzie już wiadomo, czy uczeń nabył daną kompetencję.

Na jednej karcie obserwacji mogą być wymienione wszystkie kompetencje, w ten sposób będziemy wiedzieli, z którą dziecko radzi sobie lepiej i szybciej, a które wymagają dodatkowego wsparcia poprzez zmianę warunków pracy.

KOSZT INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ I ŹRÓDŁA JEJ FINANSOWANIA:			
Czy wdrożenie innowacji pedagogicznej: (proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź)		TAK	
• Wymaga dodatkowego finansowania.			
• Nie wymaga nakładu dodatkowych środków finansowych.			
Jeżeli wdrożenie innowacji pedagogicznej wymaga pozyskania dodatkowych środków, to jakie jest ich źródło:			
PROCEDURA ZATWIERDZENIA INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ:			
Spełnienie wymagań §4 rozporządzenia MENiS z 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej przez publiczne szkoły i placówki, w tym:			
Uzyskanie: (proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź)	TAK	NIE	
• Zgody nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji pedagogicznej.			
• Opinii rady szkoły/rady pedagogicznej w sprawie planowanej innowacji pedagogicznej.			
• Pisemnej zgody autora lub zespołu autorskiego innowacji na prowadzenie innowacji pedagogicznej w szkole.			
• Podjęcie uchwały rady pedagogicznej w sprawie zatwierdzenia innowacji pedagogicznej. • Data podjęcia uchwały rady pedagogicznej	TAK	NIE	
• Czy zgodnie z §2 ust. 3 rozporządzenia w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej (...), rada pedagogiczna uzyskała pisemną zgodę organu prowadzącego szkołę/placówkę na finansowanie planowanych działań innowacyjnych.	TAK	NIE	nie dotyczy

Data

Autor innowacji:

Dyrektor szkoły

.....

.....

.....

Wymagane załączniki:

1. Egzemplarz innowacji pedagogicznej.
2. Zgoda nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji pedagogicznej.
3. Treść opinii rady szkoły/pedagogicznej, dotycząca planowanej innowacji pedagogicznej.
4. Zgoda autora lub zespołu autorskiego na wprowadzenie innowacji pedagogicznej w szkole.
5. Akt uchwały rady pedagogicznej w sprawie wprowadzenia innowacji pedagogicznej w szkole.
6. Pisemna zgoda organu prowadzącego na finansowanie planowanych działań innowacyjnych.

Legenda:

Kolor czarny – treści konieczne, nie podlegające modyfikacji

Kolor czerwony – informacje wymagające uzupełnienia

Kolor zielony – propozycje, z których można skorzystać

LITERATURA

- Bednarczuk B., *Dziecko w klasie Montessori – odniesienia teoretyczne i praktyczne*, wyd. Lublin 2007.
- Bogdanowicz M., *Integracja percepcyjno motoryczna: teoria – diagnoza – terapia*. Warszawa 1997.
- Cermak S., *Rozumiejąc integrację sensoryczną. Znaczące kategorie integracji sensorycznej i związane z nimi rozważania*. Biuletyn SI Nr 1, 2003.
- Covington M., Teel Karen, *Motywacja do nauki*, Gdańsk 2004.
- Czekalska R, Gaj A, Lauba B, Matczak J, Piecusiak A, Sosnowska J., *Odkryjmy Montessori raz jeszcze...*, Kraków 2009.
- Dykcik W. red. *Pedagogika specjalna*, Poznań 2001.
- Faber A, Mazlish E., *Jak mówić, żeby dzieci słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci mówiły*, Poznań 2010.
- Frick S.M.; Lawton-Shirley N., *Trening integracji słuchowej z perspektywy integracji sensorycznej*.
- Górska T., Grabowska A. Zagrodzka J., *Mózg a zachowanie*, Warszawa 1997.
- Grabowska A., Budohowska W., *Procesy Percepcji*, Warszawa 1995.
- Guz S. red., *Metoda Marii Montessori historia i współczesność – materiały z międzynarodowej konferencji*, Lublin 1994.
- Hannaford C., *Profil dominujący*, Warszawa 2003.
- Kwieciński Z, Śliwierski B., *Pedagogika*, Warszawa 2006.
- Maas V. F., *Uczenie się przez zmysły. Wprowadzenie do Teorii Integracji Sensorycznej*, Warszawa 1998.
- Matyja M., Domagalska M., *Podstawy usprawniania neurorozwojowego wg Berty i Karela Bobathów*, Katowice 1997.
- Miksza M., *Zrozumieć Montessori*, Kraków 1998.
- Miosga L., *Pomóż mi być*, Kraków 2005.
- Montessori M., *Domy dziecięce*, Warszawa 1996.
- Linksman R., *W jaki sposób szybko się uczyć*, Warszawa 2001.
- Pilch T., *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Warszawa 2007.
- Prekop I, Schweitzer Ch., *Niespokojne dzieci*. Poznań 1997
- Przyrowski Z., *Podstawy Diagnostyki i Terapii Integracji Sensorycznej*. w: *Podstawy diagnostyki i rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej* pod red. prof. Czesława Szmigła, Kraków 2001.
- Skjöld Wennström K., Bröderman Smeds M., *Pedagogika Montessori w przedszkolu i w szkole*, Kraków 2009.
- Steenberg U., *Pedagogika Marii Montessori w przedszkolu*, Kielce 2003.
- Strykowski W., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003.
- Strealu J., *Psychologia. Podręcznik akademicki*, Gdańsk 2001.
- Zimbardo Ph., *Psychologia i życie*, Warszawa 1999.

NOTATKI

NOTATKI